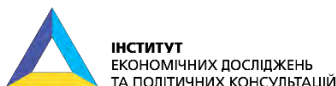

Нове щомісячне опитування підприємств

Випуск 19. (11.2023)
Український бізнес під час війни

Виконавець проекту:

Громадська організація «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій»

Фінансова підтримка:

Проект реалізується за фінансової підтримки Європейського Союзу

Міжнародний фонд «Відродження»

Atlas Network

Автори звіту:

Оксана Кузяків, виконавча директорка ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій», керівниця проекту «Підтримка Громадської ініціативи «За чесну та прозору митницю»

Євген Ангел, старший науковий співробітник ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій»

Анастасія Гулік, наукова співробітниця ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій»

Ірина Федець, старша наукова співробітниця ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій»

Публікацію підготовлено в рамках проекту «За чесну та прозору митницю», який фінансується Європейським Союзом та співфінансується МБФ «Відродження» та благодійним фондом ATLAS Network (США). Її зміст є виключно відповідальністю ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій» і не обов'язково відображає позицію Європейського Союзу, МФ «Відродження» чи ATLAS Network.

ГО «ІНСТИТУТ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПОЛІТИЧНИХ КОНСУЛЬТАЦІЙ»,

01054 Київ, Україна, вул. Рейтарська 8/5-А,

тел.: +38(044) 278-63-42; +38 (044) 278-63-60; факс: +38(044) 278-63-36

institute@ier.kyiv.ua

www.ier.com.ua

[Facebook ІЕД](#)

[Facebook За чесну та прозору митницю](#)

[Телеграм-канал «Чесна митниця»](#)

ПРО НОВЕ ЩОМІСЯЧНЕ ОПИТУВАННЯ «УКРАЇНСЬКИЙ БІЗНЕС ПІД ЧАС ВІЙНИ»

Шановні пані та панове, представляємо Вашій увазі **дев'ятнадцятий випуск** щомісячного опитування керівників підприємств «Український бізнес під час війни».

Потреба у вичерпній інформації про економічну ситуацію є важливою для економічної політики під час війни. Для швидкого збору інформації про поточний стан економіки на рівні підприємства Інститут економічних досліджень та політичних консультацій проводить щомісячне опитування підприємств із застосуванням підходу кон'юнктурних досліджень (або Business Tendency Survey). Методологію розроблено для оцінки ситуації з «базового рівня» — суджень та очікувань основних економічних агентів – підприємців та керівників підприємств.

Щомісячне опитування підприємств складається з двох частин – регулярної та спеціальної.

Регулярно респонденти дають відповіді на питання про зміну основних показників діяльності та короткострокові прогнози щодо майбутніх змін цих же показників. Мова йде про динаміку випуску (виробництво), реалізації (продажі), експорту, заборгованостей, нових замовлень, зайнятості тощо. Оцінки та очікування щодо змін ділового клімату та фінансово-економічної ситуації на підприємстві в перспективі на пів року також у фокусі нашої уваги. У цій частині опитування використано методологію кон'юнктурних опитувань, гармонізовану відповідно до вимог Joint Harmonised EU Programme of Business and Consumer Surveys (BCS). Там, де можливо, ми будемо порівнювати дані з даними щоквартального опитування підприємств «Ділова думка», які проводяться з 1998 року.

Спеціальна частина щомісячного опитування підприємств присвячена впливу війни на виробничу діяльність підприємств та експорт, оцінкам державної політики з підтримки бізнесу. У випуску використано галузевий вимір в аналізі даних.

Щомісячне опитування керівників підприємств відбувається в рамках зміни дії проєкту «За чесну та прозору митницю», який фінансується Європейським Союзом та співфінансується МБФ «Відродження» та благодійним фондом ATLAS Network (США). Щомісячні тенденції буде презентовано в таких звітах, як цей. Щоквартальні тенденції будуть оприлюднюватися й надалі у звітах «Ділова думка: промисловість», які випускає ІЕД із липня 2002 року.

Ми вдячні аналітичній системі YouControl (<https://youcontrol.com.ua/>) за можливість використання даних для формування панельної вибірки.

Зміст

ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ ТА ВІДПОВІДІ, ЯКІ ДОПОМОЖУТЬ У ПРОЧИТАННІ ЦЬОГО ЗВІТУ	5
СТИСЛО ПРО ГОЛОВНЕ	7
Індекс Відновлення Ділової Активності	10
ПОКАЗНИКИ ТА ОЧІКУВАННЯ В ПЕРСПЕКТИВІ НА ПІВ РОКУ	10
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ	10
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ В ПОРІВНЯННІ З АНАЛОГІЧНИМ	11
ПЕРІОДОМ МИНУЛОГО РОКУ	11
ПЛАНИ ЩОДО РОЗШИРЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НА НАСТУПНІ ДВА РОКИ	12
ЗАГАЛЬНОЕКОНОМІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ	12
НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ	13
Дворічні очікування	13
Піврічні очікування	14
Тримісячні очікування	15
ПОКАЗНИКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТА КОРОТКОСТРОКОВІ ОЧІКУВАННЯ	16
АГРЕГОВАНИЙ ПОКАЗНИК ПЕРСПЕКТИВ ПРОМИСЛОВОСТІ	16
ВИРОБНИЦТВО	16
Зміни щодо попереднього місяця	16
Очікування щодо змін виробництва	17
ПРОДАЖІ	18
Зміни щодо попереднього місяця	18
Очікувані зміни продажів	18
ЕКСПОРТ	19
Зміни щодо попереднього місяця	19
Очікувані зміни експорту	19
ЗАПАСИ СИРОВИНИ	19
Зміни щодо попереднього місяця	19
Очікувані зміни запасів сировини	20
ЗАПАСИ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ	20
Зміни щодо попереднього місяця	20
Очікувані запаси готової продукції	21
НОВІ ЗАМОВЛЕННЯ	21
Зміни щодо попереднього місяця	21
Очікувані зміни нових замовлень	22
Забезпеченість замовленнями наперед	23
ЦІНИ НА СИРОВИНУ ТА МАТЕРІАЛИ	24
Зміни щодо попереднього місяця	24

Очікувані зміни цін на сировину та матеріали.....	24
ЦІНИ НА ГОТОВУ ПРОДУКЦІЮ (ВІДПУСКНІ ЦІНИ).....	25
Зміни щодо попереднього місяця	25
Очікувані зміни цін на готову продукцію	25
ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ	26
Зміни щодо попереднього місяця	26
Очікувані зміни дебіторської заборгованості	26
КРЕДИТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ.....	27
Зміни щодо попереднього місяця	27
Очікувані зміни кредиторської заборгованості	27
ПОДАТКОВА ЗАБОРГОВАНІСТЬ	28
Зміни щодо попереднього місяця	28
Очікувані зміни податкової заборгованості	28
КІЛЬКІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ.....	29
Зміни щодо попереднього місяця	29
Очікувані зміни кількості працівників	29
ПРАЦІВНИКИ У ВИМУШЕНИХ ВІДПУСКАХ	30
Зміни щодо попереднього місяця	30
Очікувані зміни кількості працівників у вимушених відпустках	30
КВАЛІФІКОВАНІ ТА НЕКВАЛІФІКОВАНІ ПРАЦІВНИКИ.....	31
Кваліфіковані працівники	31
Некваліфіковані працівники.....	31
СПЕЦІАЛЬНА ЧАСТИНА ОПИТУВАННЯ	33
ВПЛИВ ВІЙНИ НА ПІДПРИЄМСТВА	33
Проблеми ведення бізнесу під час війни.....	33
Причини існування тіньової економіки	35
Вплив війни на завантаження виробничих потужностей/обсяги виробництва	36
ВПЛИВ ВІЙНИ НА ЕКСПОРТНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ	38
ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА	40
Оцінка державної політики з підтримки бізнесу.....	40
Ключові цілі державної політики	41
МЕТОДОЛОГІЯ ОПИТУВАННЯ.....	43
ВИБІРКА.....	43
Додаток 1. Вибрані результати опитування в цифрах.....	44

ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ ТА ВІДПОВІДІ, ЯКІ ДОПОМОЖУТЬ У ПРОЧИТАННІ ЦЬОГО ЗВІТУ

Кого ми опитуємо? У цьому опитуванні використано панельну вибірку, тобто ми опитуємо одні й ті ж суб'єкти підприємницької діяльності. Побудова такої вибірки вимагає часу. Під час дев'ятнадцятої хвили опитування отримано відповіді від 539-ти респондентів.

Рис. 1. Кількість опитаних підприємств

Серед опитаних переважно промислові підприємства (94%), розташовані в 21-му із 27-ми регіонів України, зокрема у Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Житомирській, Закарпатській, Запорізькій, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській, Львівській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Харківській, Хмельницькій, Черкаській, Чернівецькій, Чернігівській областях та в місті Києві. Серед опитаних представлено підприємства всіх розмірів за кількістю працівників.

Рис. 2. Кількість опитаних підприємств за розмірами

	Лип.22	Сер.22	Вер.22	Жов.22	Лис.22	Гру.22	Січ.23	Лют.23	Бер.23	Кві.23	Тра.23	Чер.23	Лип.23	Сер.23	Вер.23	Жов.23	Лис.23
Мікро	50	64	55	49	53	58	67	59	64	57	61	60	57	61	58	62	57
Малі	128	142	138	133	138	156	161	158	189	180	171	155	160	167	173	171	172
Середні	169	183	191	172	203	214	212	190	208	214	212	190	214	192	182	184	189
Великі	102	129	137	114	113	123	133	117	119	109	119	108	118	119	121	117	121

Як ми збираємо дані? Дані було зібрано за допомогою поєднання декількох методів збору даних: телефонне інтерв'ю представників бізнесу із внесенням відповідей до онлайн-форми інтерв'юерами та, у невеликій кількості випадків, самостійне заповнення онлайн-форми представниками підприємств, які під час попереднього телефонного контакту висловили бажання самостійно внести дані до онлайн-форми.

Як обраховуються наші показники? Усі показники обраховуються за єдиною методологією. Для показників економічних тенденцій та очікувань ми зараховуємо відповіді як +1, якщо підприємство відповідає, що показник збільшився, 0 — якщо він не змінився і -1 — якщо зменшився. Наприклад, якщо зі ста респондентів двадцять вказали на зростання виробництва, п'ятдесят респондентів звітували про його скорочення, і тридцять зазначили, що все залишилося без змін, то відповідне значення індексу буде -0,30. Додатне (від'ємне) значення індексу означає, що частка підприємств, у яких зросло виробництво, є більшою (меншою) ніж кількість тих, у яких виробництво скоротилось. Кожний індекс більший за +0,05 або менший за -0,05 є статистично значущим і відрізняється від нуля з імовірністю помилки 5%.

Як «читати» наші показники? Наші показники називаються «індексами», що є синонімом термінів «балансовий індекс», «балансовий показник». Усі індекси є різницею між частками респондентів, що звітували про зменшення, та тими, що звітували про збільшення показника. Чим більше значення індексу, тим більші темпи зростання показника, чим менше значення індексу, тим більші темпи падіння показника. Для більшості показників більше значення індексу означає позитивну тенденцію, винятком є показники заборгованостей, кількості працівників у вимушених відпустках та труднощі з пошуком персоналу. Тут усе навпаки: чим більше індекс, тим більші темпи зростання заборгованостей, збільшення кількості людей у

вимушених відпустках чи труднощів (це погано), а чим менше індекс, тим більші темпи скорочення заборгованостей, зменшення кількості людей у вимушених відпустках чи труднощів (це добре).

Коли проводилось опитування Польовий етап дев'ятнадцятої хвилі тривав із 17 листопада до 30 листопада 2023 року. Керівники підприємств порівнювали результати роботи в листопаді 2023 року з жовтнем 2023 року, оцінювали стан того чи іншого показника на момент проведення опитування (листопад 2023 року) та давали прогнози на наступні два – три чи шість місяців, залежно від питання. В окремих питаннях, де це було зазначено, результати роботи порівнювали з довоєнним часом (період до 24 лютого 2022 року). Опитувані давали прогнози на наступні три місяці роботи.

СТИСЛО ПРО ГОЛОВНЕ

Темпи відновлення економіки вкотре прискорилися на тлі припинення тенденції до зниження короткострокового оптимізму та зниження невизначеності. Невизначеність у тримісячній перспективі значно знизилася, невизначеність у дворічній перспективі, хоча і залишається високою, також дещо знизилася. Показник відновлення ділової активності порівняно з попереднім роком є високим та зріс майже у два рази порівняно з попереднім місяцем. Агрегований показник перспектив промисловості зріс, виробничі показники порівняно з попередніми місяцями та очікування на три місяці залишаються оптимістичними. Зросла частка підприємств, що працюють на повну потужність. Зростання цін, небезпека, проблеми з логістикою та брак працівників очолюють список перешкод. Перешкода «небезпечно працювати» перемістилась з третьої на другу позицію в списку перешкод. Показники зайнятості свідчать про сезонне сповільнення, тоді як ринок праці відчував нестачу некваліфікованих працівників.

ЗАГАЛЬНІ ПОКАЗНИКИ ДІЛОВОГО КЛІМАТУ ТА КОН'ЮНКТУРИ

- У листопаді 2023 року Індекс Відновлення ділової активності (ІВДА) є найвищим за весь період дослідження, його значення зросло з 0,31 у жовтні до 0,50 в листопаді.
- Значення агрегованого показника перспектив промисловості збільшилось, із 0,09 до 0,11 у листопаді за рахунок змін у двох із трьох його складових.
- Рівень невизначеності у дворічній перспективі незначним чином зменшився, хоча все ще залишається високим, у піврічній перспективі показник невизначеності також дещо зменшився для фінансово-економічної ситуації, а для загальноекономічного середовища залишився без суттєвих змін, тоді як для короткострокової перспективи невизначеність суттєво зменшилась.
- У листопаді 2023 року порівняно з жовтнем Індекс поточної фінансово-економічної ситуації на підприємстві погіршився, зменшившись із -0,02 до -0,08.
- Очікування підприємств щодо змін фінансово-економічної ситуації в піврічній перспективі поступово погіршуються, Індекс становить 0,31 (був 0,33).
- Значення Індексу загальноекономічного середовища в листопаді незначним чином збільшилось, із -0,09 до -0,07.
- Очікування щодо змін загальноекономічного середовища через пів року погіршилися, Індекс очікуваних змін загальноекономічного середовища зменшився із 0,33 до 0,31.
- Дворічні очікування щодо перспектив розширення ділової активності погіршилися незначним чином. Значення Індексу очікуваних змін ділової активності зменшилось до 0,16 (два місяці поспіль значення становило 0,20).

ВИРОБНИЦТВО

- У листопаді 2023 року Індекс змін у виробництві суттєво не змінився та становить 0,17 (0,18 у жовтні). У відсотковому значенні збільшилась і частка тих, хто зменшував обсяги виробництва, і частка тих, хто його нарощував.
- Очікування підприємств на наступні три місяці залишаються оптимістичними. Значення Індексу очікуваних змін обсягів виробництва два місяці поспіль становить 0,36.

ПОПИТ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ

- Темпи зростання продажів та збільшення кількості нових замовлень залишаються без суттєвих змін. Значення Індексу змін реалізації істотно не змінилось та становить 0,16 (було 0,15), так само як і значення Індексу змін нових замовлень, яке становить 0,13 (було 0,12).
- Очікування підприємств щодо попиту на наступні три місяці також залишилися майже незмінними. Значення Індексу очікуваних змін продажів два місяці поспіль становить 0,36, а значення Індексу очікуваних змін нових замовлень становить 0,37 (було 0,36).

ЦІНИ

- Індекс змін цін на сировину та матеріали в листопаді зменшився із 0,36 до 0,27 за рахунок подальшого збільшення частки тих, хто не відчув змін. Індекс очікуваних змін на сировину та матеріали зменшився

із 0,19 до 0,16, що сталося через зменшення частки тих, хто очікує на зростання цін та переходу до тих, хто не очікує змін на майбутні три місяці.

- Індекс змін цін на готову продукцію дещо зменшився та становить 0,25 (був 0,27). Індекс очікуваних змін цін на готову продукцію незначним чином збільшився із 0,13 до 0,15.

ЗАБОРГОВАНІСТІ

- У листопаді порівняно з жовтнем показники за всіма видам заборгованості суттєво збільшились. Це відбулось здебільшого за рахунок переходу частки тих, хто зменшував заборгованість, до тих, у кого нічого не змінилось. Водночас, частка тих, хто накопичував заборгованість, залишилась без суттєвих змін. Показник дебіторської заборгованості збільшився вдвічі, із -0,24 до -0,14, а показник кредиторської заборгованості збільшився із -0,26 до -0,16. Показник податкової заборгованості збільшився із -0,32 до -0,24.
- У тримісячній перспективі очікується подальше збільшення показників. Індекс очікуваних змін дебіторської заборгованості збільшився із -0,33 до -0,25, а індекс очікуваних змін податкової заборгованості збільшився із -0,34 до -0,26. Показник очікувань для кредиторської заборгованості збільшився із -0,34 до -0,25.

ЗАЙНЯТІСТЬ

- Темпи скорочення зайнятості на підприємствах дещо прискорились. Індекс змін зайнятості зменшився із -0,06 до -0,09.
- На наступні три місяці керівники підприємств очікують на подальше незначне скорочення кількості працівників, індекс очікуваних змін зайнятості зменшився до -0,03 (два місяці поспіль значення дорівнювало нулю).
- Темпи скорочення кількості працівників у вимушених відпустках залишились без суттєвих змін. Індекс становить -0,19 (був -0,20). У перспективі трьох місяців різких змін також не очікується, індекс очікуваних змін становить -0,24 (був -0,23).
- У листопаді індекс труднощів у пошуку некваліфікованих працівників збільшився з 0,13 до 0,18. Індекс труднощів у пошуку кваліфікованих працівників уже три місяці поспіль залишається незмінним та становить 0,24.

ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ ЗАМОВЛЕННЯМИ

- У листопаді 2023 року портфель замовлень серед опитаних підприємств залишився на рівні двох місяців (медіана) після зниження з трьох місяців у січні - квітні 2023 року.
- Частка підприємств, які мають замовлення не більше ніж на два місяці, зростає ще більше: з 58% у жовтні до 61% у листопаді. У попередніх місяцях 2023 року вона була на рівні 50% або меншою.

ПЕРЕШКОДИ ДЛЯ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

- Зростання цін на сировину та матеріали залишається головною перешкодою, але втрачає значення вже два місяці поспіль.
- Проблема зменшення попиту перемістилася з другого на третє місце, незважаючи на збільшення її значення порівняно з попереднім місяцем.
- Небезпека для роботи, викликана повномасштабним російським вторгненням, збільшилась у значенні з 32% до 38% і піднялась з третього на друге місце.
- Брак робочої сили опинився на четвертому місці, перемістившись із третього, незважаючи на збільшення значення з 32% до 35%.
- Перебої з електропостачанням залишилися на шостому місці з незмінним значенням.

ЗАВАНТАЖЕНІСТЬ ВИРОБНИЧИХ ПОТУЖНОСТЕЙ У ПЕРІОД ВІЙНИ

- У листопаді 2023 року показник завантаження виробничих потужностей залишився майже на рівні жовтня. Загалом частка підприємств, які працюють майже на повну та повну потужність, становила 58% (у липні – 59%, серпні – 57%, вересні – 55% та 59% у жовтні).

- Незважаючи на виклики війни, лише 1% опитаних підприємств повідомив, що припинили свою діяльність упродовж війни, також лише 2% підприємств працюють на рівні менше ніж 25% від довоєнних обсягів виробництва.
- У листопаді лише 16% підприємств працювали менше ніж на половину потужності або не працювали порівняно з довоєнним часом (також 16% у липні – жовтні).
- Середній бізнес найкраще приймає виклики: майже на повну та повну потужність працює 69% середніх підприємств у листопаді порівняно з довоєнним періодом, що є одним із найвищих показників для середнього бізнесу за всі хвилі опитування (72% у жовтні).
- Харчова галузь залишається лідером відновлення: у листопаді 72% підприємств харчової галузі працювали майже на повну та повну потужність (76% у жовтні).
- Машинобудівна галузь уперше ввійшла до трійки лідерів відновлення: на повну або майже повну потужність працює 52% опитаних підприємств.
- У металургії і металообробці вдвічі зросла частка підприємств, які працюють на повну або майже повну потужність, – з 16% у жовтні до 32% у листопаді. При цьому металургія одна з трьох галузей із найгіршою ситуацією (разом із виробництвом будматеріалів та деревообробною галуззю).

ПІДПРИЄМСТВА-ЕКСПОРТЕРИ

- У листопаді 61% опитаних повідомили, що були експортерами до війни, продовжували експорт під час війни або ж розпочали експорт під час війни вперше.
- Більшості бізнесу вдалося налагодити експорт в умовах війни. У листопаді 82% опитаних вказали, що експортували до війни, а також продовжували експортувати впродовж останніх 12-ти місяців (82% у жовтні).
- Частина бізнесу не може побороти нові виклики для експортної діяльності. Станом на листопад 16% підприємств експортували до початку війни, але не змогли відновити експорту впродовж останніх 12-ти місяців. Подібні результати свідчать про стагнацію відновлення експортної діяльності.

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА

- У листопаді 2023 року частка позитивних оцінок державної політики щодо підтримки бізнесу залишається без суттєвих змін на рівні 7% та все ще є найнижчою за весь період опитування.
- Частка негативних оцінок цієї політики зросла з 16% до 19%, а частка нейтральних склала 55%.
- Ключові цілі політики уряду, з точки зору бізнесу, – це мобілізація ресурсів та зусиль для перемоги, сприятливі умови для розвитку бізнесу та рівні можливості всім громадянам.

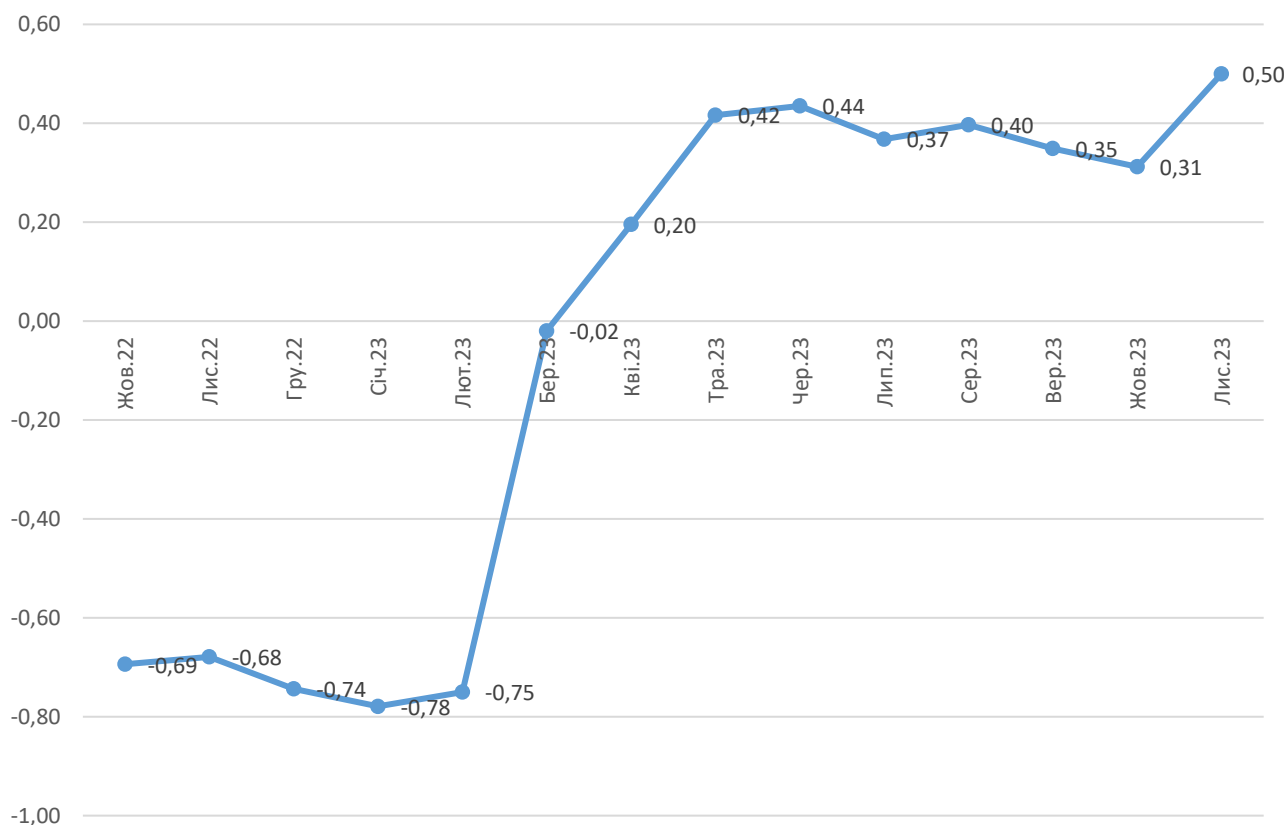
ПРИЧИНИ ІСНУВАННЯ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ

- Основними причинами існування «неформальної» або «тіньової» економіки в Україні найчастіше називають високі податки та високу корупцію, а також звичку ухилятися від сплати податків і недовіру до того, як ці податки використовуються державою.

Індекс Відновлення Ділової Активності

У листопаді 2023 року Індекс відновлення ділової активності (ІВДА) є найвищим за весь період дослідження. Це відбулося завдяки збільшенню частки підприємств, які повідомили, що їхня ділова активність краща ніж у минулому році (із 43% до 63%). Зменшилася частка тих, для кого нічого не змінилося (із 45% до 25%). Водночас, частка тих, у кого ситуація погіршилась, залишилася без суттєвих змін (13% проти 12% у жовтні). У листопаді ІВДА зріс для всіх груп розмірів, проте залишається найнижчим для мікробізнесу.

Рис. 3. Індекс Відновлення Ділової активності

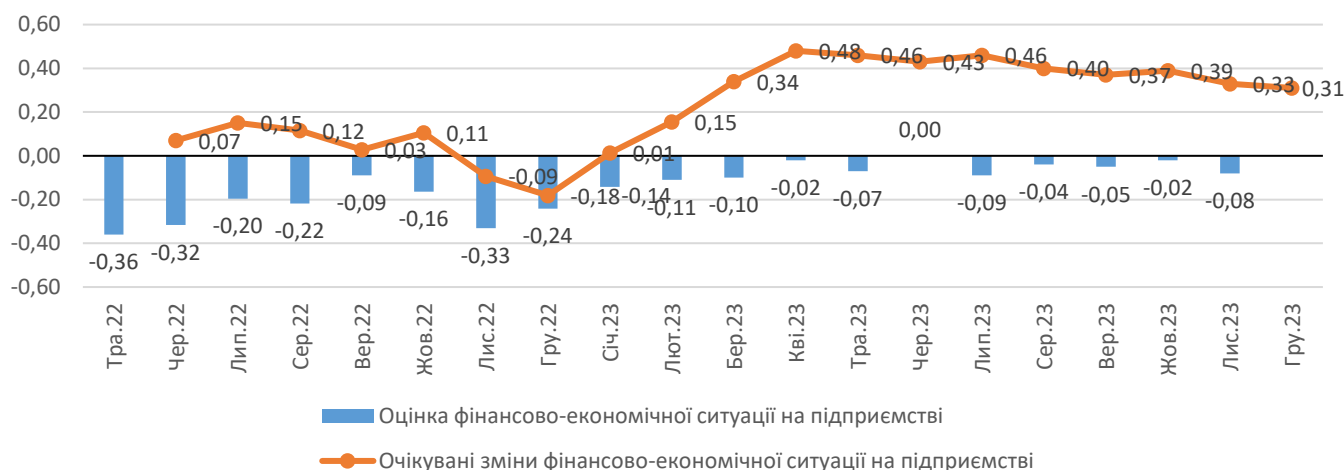

ПОКАЗНИКИ ТА ОЧІКУВАННЯ В ПЕРСПЕКТИВІ НА ПІВ РОКУ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У листопаді 2023 року порівняно з вереснем поточні оцінки фінансово-економічної ситуації погіршились. Індекс поточної фінансово-економічної ситуації зменшився з -0,02 до -0,08. Це відбулось через зменшення частки нейтральних та збільшення частки негативних оцінок. Частка опитаних, що оцінюють поточну фінансово-економічну ситуацію на підприємстві як погану, збільшилась із 14,0% до 17,9%. Водночас, незначним чином зменшилась частка тих, хто позитивно оцінює ситуацію на підприємстві, із 8,2% до 7,3%. Частка тих, хто вважає фінансово-економічну ситуацію на підприємстві задовільною, зменшилась із 77,8% до 74,8%.

Очікування на перспективу протягом шести місяців продовжують поступово погіршуватись. Значення ІНДЕКСУ очікуваних змін фінансово-економічної ситуації зменшилось із 0,33 до 0,31. Це сталося за рахунок переходу частки тих, хто не очікує змін, до «песимістів». Частка «песимістів» збільшилась із 4,6% до 6,9%. Частка тих, хто не очікує жодних змін, зменшилась із 58,4% до 55,8%. Водночас частка «оптимістів» суттєво не змінилась та становить 37,3% (була 37,1%). Частка опитаних, що не змогли дати прогноз щодо змін фінансово-економічної ситуації на підприємстві на піврічну перспективу, зменшилась із 15,2% до 12,8%

Рис. 4. Фінансово-економічна ситуація на підприємстві, індекси

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ В ПОРІВНЯННІ З АНАЛОГІЧНИМ ПЕРІОДОМ МИНУЛОГО РОКУ

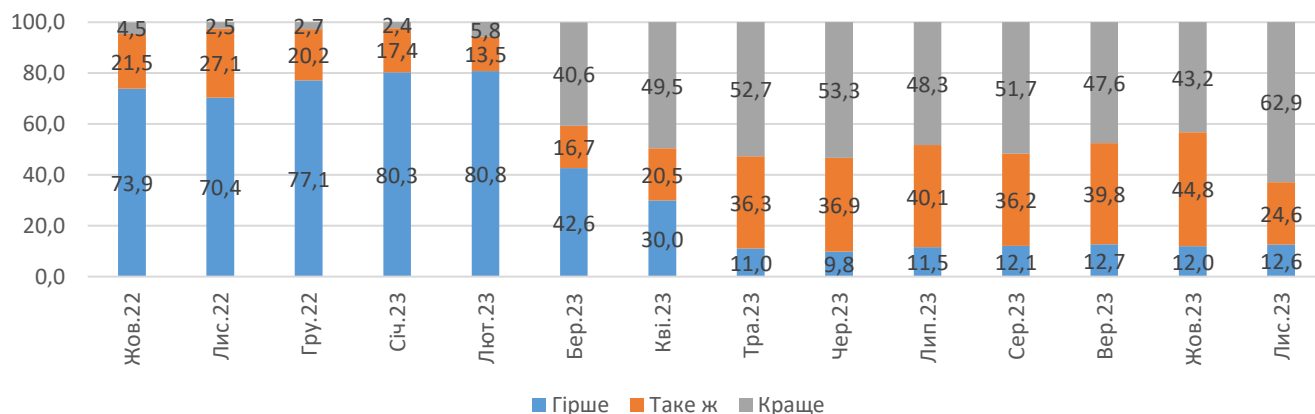
Показники відновлення ділової активності порівняно з минулим роком є надзвичайно високими. Водночас, показник також зріс і порівняно з попереднім місяцем. Значення ІНДЕКСУ ОЦІНКИ ПОТОЧНОЇ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИТУАЦІЇ (ІЗ РОКУ В РІК) збільшилось із 0,34 до 0,50. Частка опитаних, які вказали на погіршення ситуації, залишається майже незмінною вже кілька місяців та становить 12,6% у листопаді (була 12,7%), водночас, частка тих, у кого ситуація покращилась, збільшилась із 43,2% до 62,9%. Частка тих, хто вважає, що в порівнянні з минулим роком нічого не змінилось, зменшилась із 44,8% до 24,6%.

Розмір. Оцінки фінансово-економічної ситуації залежать від розміру підприємства. Найкраще в порівнянні з минулим роком себе почувають великі (0,57) та середні (0,59) підприємства. Показник малих підприємств становить 0,47. Найгіршим є показник мікропідприємств, який становить 0,19.

Регіон. У регіональному розподілі найвищий показник мають Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська та Черкаська (по 1,00 для кожної) області. Найнижчими є показники Дніпропетровської (-0,37), Волинської (-0,25) та Житомирської (-0,23) областей, показники яких є від'ємними.

Галузь. У галузевому розрізі найвище значення індексу зафіксовано для поліграфії (0,77), хімічної (0,70) та харчової (0,61) промисловості. Найнижчий показник має металообробка, її показник дорівнює нулю.

Рис. 5. Як Ви оцінюєте фінансово-економічну ситуацію на підприємстві в порівнянні з минулим роком?, %опитаних

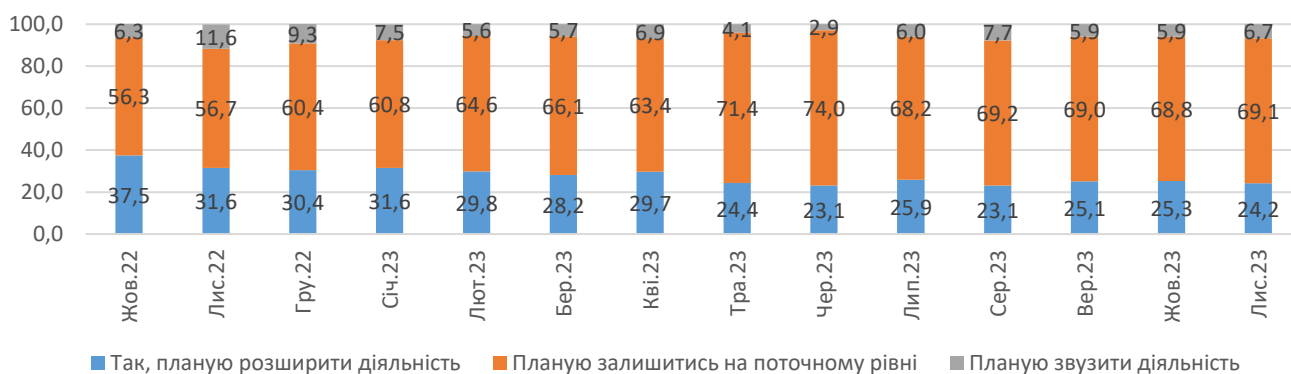

ПЛАНИ ЩОДО РОЗШИРЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НА НАСТУПНІ ДВА РОКИ

Очікування щодо ділової активності на наступні два роки незначним чином погіршилися. ІНДЕКС ОЧІКУВАНИХ змін ділової активності становить 0,16 (два місяці поспіль значення становило 0,20). Водночас, у відсотковому розподілі суттєвих змін не відбулось. Відсоток тих, хто планує розширювати діяльність у наступні два роки, незначним чином зменшився, із 25,3% до 24,2%, а відсоток тих, хто планує звузити діяльність, становить 6,7% (два місяці поспіль значення становило 5,9%). Частка тих, хто планує залишитись на поточному рівні, дещо збільшилась, із 68,8% до 69,1%

Відсоток тих, хто не зміг дати прогноз на таку далеку перспективу, зменшився після того, як кілька місяців поспіль залишався без суттєвих змін та становить 51,9% (був 56,7% у жовтні).

Рис. 6. Чи плануєте Ви розширити діяльність підприємства протягом наступних двох років, %опитаних

Розмір. Серед підприємств усіх розмірів найбільш оптимістичні плани на майбутнє мають великі підприємства (0,26) та мікропідприємства (0,34). Показник малих підприємств становить 0,16. Найнижчий показник мають середні (0,07) підприємства.

Регіон. Зареєстровані суттєві регіональні відмінності. Найвищі показники очікувань мають підприємства Закарпатської та Запорізької (по 1,00 для кожної) областей. Показники Львівської, Сумської, Івано-Франківської, Рівненської, Тернопільської, Вінницької та Одеської областей дорівнюють нулю. Показники Житомирської (-0,23) та Дніпропетровської (-0,26) областей мають від'ємні значення та є найнижчими.

Галузь. Очікування залежать від галузі промисловості. Поліграфічна (0,43) промисловість та металообробка (0,38) мають найвище значення. Показник виробництва будівельних матеріалів та металообробки є найнижчим та становить 0,09.

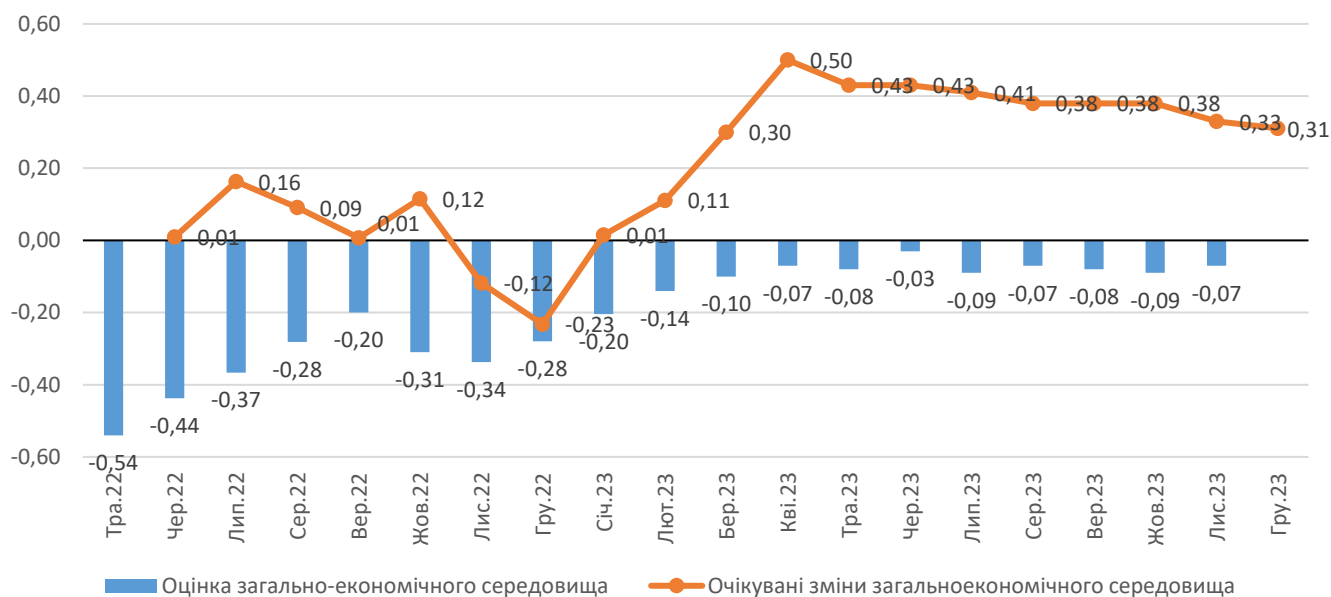
ЗАГАЛЬНОЕКОНОМІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Оцінки загальноекономічного середовища незначним чином покращилися. Значення відповідного ІНДЕКСУ в листопаді становить -0,07 (було -0,09). У відсотковому розподілі частка тих, хто оцінює загальноекономічне середовище як погане, зменшилась із 20,0% до 18,9%, Водночас, частка тих, хто дає позитивні оцінки, суттєво не змінилась та становить 8,9% (була 7,4%). Частка тих, хто вважає загальноекономічне середовище задовільним, суттєво не змінилась та становить 72,3% (була 72,5%).

Прогнози підприємств щодо змін загальноекономічного середовища на майбутні шість місяців продовжують поступово погіршуватись: значення ІНДЕКСУ ОЧІКУВАНИХ змін ЗАГАЛЬНОЕКОНОМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА зменшилось із 0,33 до 0,31. У відсотковому розподілі частка «оптимістів» щодо змін загальноекономічного середовища суттєво не змінилась та становить 37,4% (була 36,7%), водночас частка «песимістів» збільшилась із 5,8% до 7,4%. Частка тих, хто вважає, що протягом майбутніх пів року загальноекономічне середовище істотно не зміниться, зменшилась із 58,2% до 55,2%.

Частка тих, хто не зміг дати прогнозів щодо стану загальноекономічного середовища, суттєво не змінилась та становить 16,3% (була 16,9%).

Рис. 7. Загальноекономічне середовище, індекси

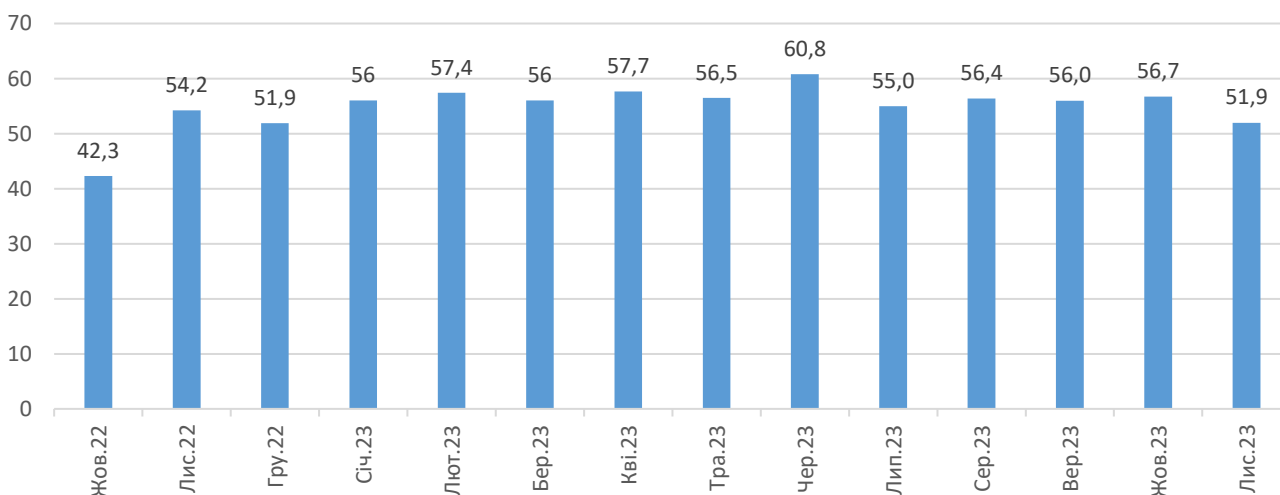

НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ

Дворічні очікування

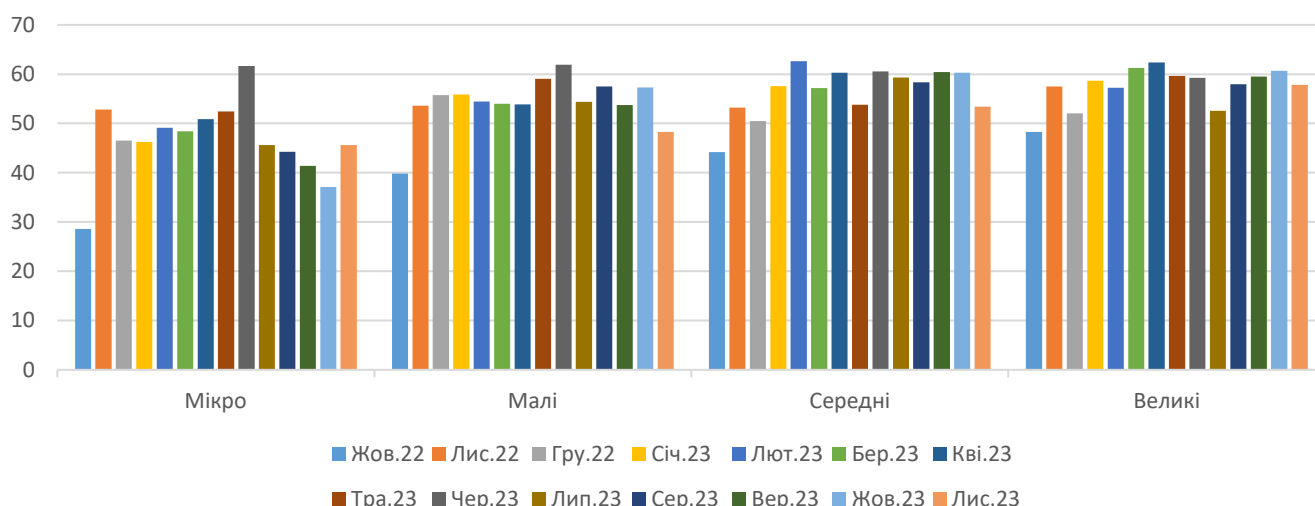
Рівень невизначеності щодо планів підприємств на наступні два роки в листопаді зменшився після того, як кілька місяців залишався без суттєвих змін, хоча все ще є високим. Відповідь щодо перспектив на майбутні два роки не можуть дати дещо більше половини опитаних (51,9%).

Рис. 8. Рівень невизначеності щодо діяльності підприємства у дворічній перспективі, % опитаних

Рівень невизначеності щодо планів на дворічну перспективу залежить від розміру підприємства. Показник невизначеності є найвищим для великих підприємств, хоча значення й зменшилось із 61% до 58%. Показник невизначеності для середніх підприємств зменшився більш суттєво, до 53%, після того, як два місяці поспіль значення становило 60%. Показник для малих підприємств зменшився з 57% до 48%. Незважаючи на значне збільшення рівня невизначеності для мікропідприємств (із 37% до 46%), їхній показник є найнижчим.

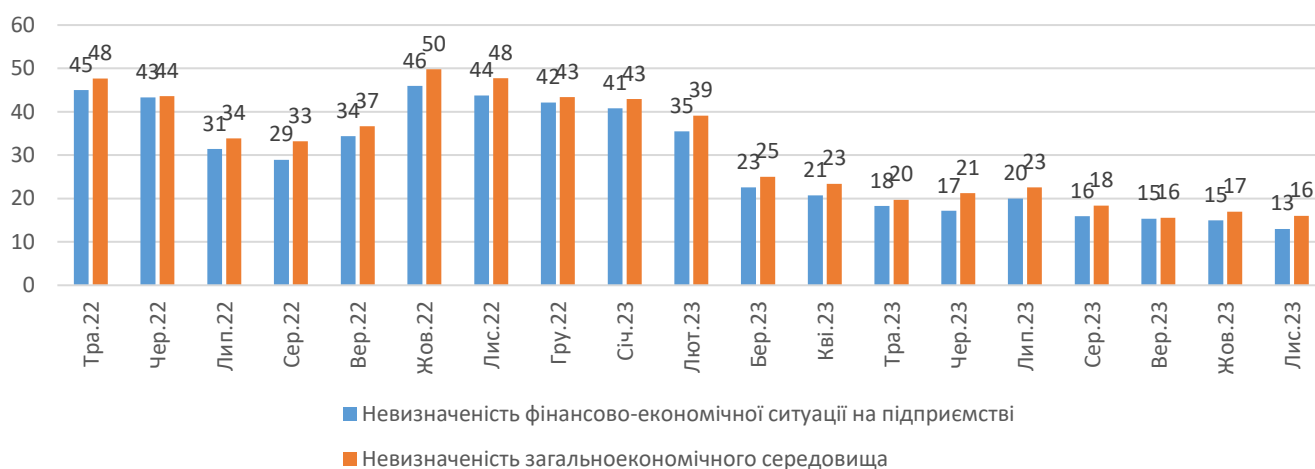
Рис. 9. Частка опитаних, що не змогли дати відповідь на питання про зміну на наступні два роки, за розміром підприємства

Піврічні очікування

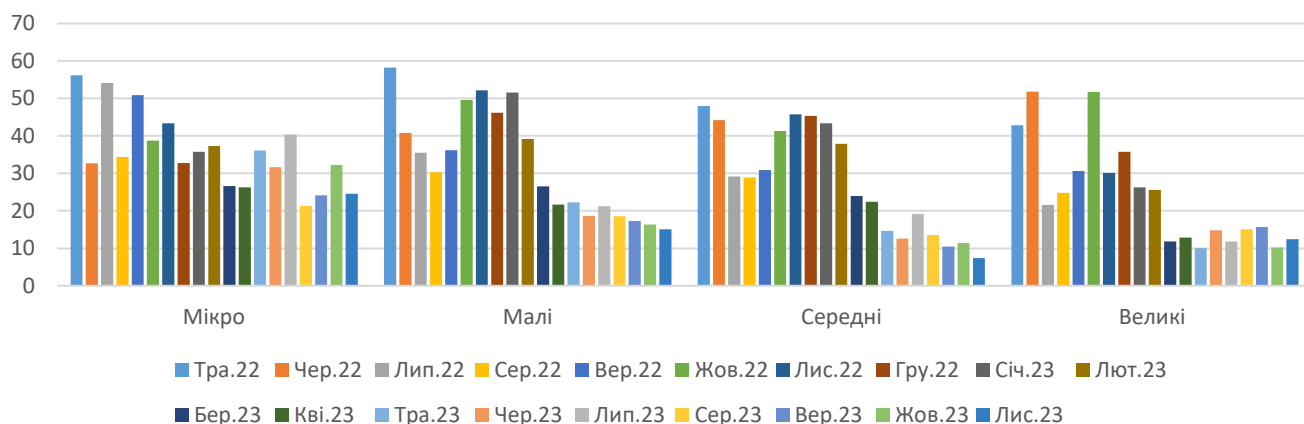
Рівень невизначеності в прогнозах піврічної перспективи зменшився для фінансово-економічної ситуації на підприємстві та суттєво не змінився для загальнооекономічного середовища. Невизначеність для фінансово-економічної ситуації зменшилась із 15% до 13%. А частка опитаних, що не змогли дати прогноз щодо змін загальнооекономічного середовища, у цілому в країні становить 16% у листопаді (була 17%).

Рис. 10. Рівень невизначеності фінансово-економічної ситуації та загальнооекономічного середовища, % опитаних

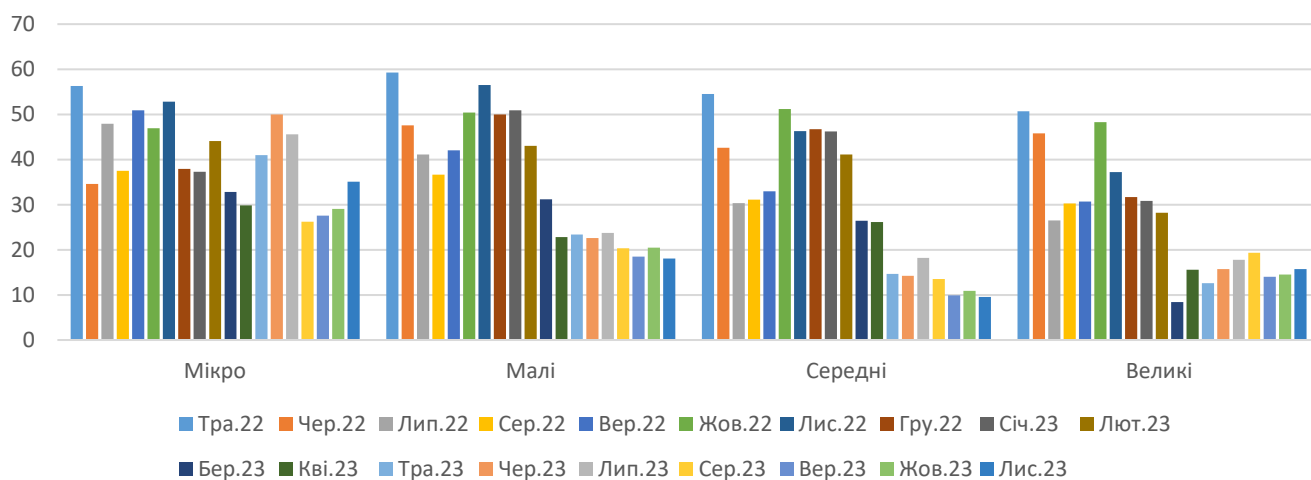
Рівень невизначеності щодо фінансово-економічної ситуації на підприємстві та її динаміка залежать від розміру підприємств. У відсотковому розподілі після збільшення два місяці поспіль рівень невизначеності для мікропідприємств зменшився із 32% до 25%, хоча значення все ще залишається найвищим. Показник малих підприємств суттєво не змінюється, хоча й поступово зменшується і становить 15% (був 16% у жовтні). Показник середніх підприємств зменшився із 11% до 7%. Показник великих підприємств єдиний, для якого рівень невизначеності в піврічній перспективі збільшився, хоча й незначним чином, із 10% до 12% у листопаді.

Рис. 11. Частка опитаних, що не змогли дати відповідь на питання про зміну фінансово-економічного середовища в перспективі на пів року

Невизначеність щодо загальноекономічного середовища, як і у випадку з фінансово-економічною ситуацією, залежить від розміру підприємства. Показник невизначеності мікропідприємств має найвище значення та суттєво збільшився після того, як два місяці майже не змінювався та становить 35% (був 29% у жовтні та 28% у вересні). Значення малих підприємств зменшилось із 20% до 18%. Показник невизначеності середніх (10% у листопаді проти 11% у жовтні) та великих (16% у листопаді проти 15% у жовтні) істотно не змінився.

Рис. 12. Частка опитаних, що не змогли дати відповідь на питання про зміну загальноекономічного середовища в перспективі на пів року

Тримісячні очікування

У листопаді 2023 року відсоток невизначеності зменшився більшою або меншою мірою для всіх показників. Найвищим рівень невизначеності є для цін на сировину та матеріали (показник зменшився з 13,1% до 10,4%) а також для цін на готову продукцію (відсоток зменшився з 12,7% до 8,9%). Найбільше показник невизначеності зменшився для виробництва (із 11,6% до 3,9%) та для продажів (із 11,2% до 3,9%), та ці значення є найнижчими. Найменш суттєві зміни показника невизначеності спостерігаються для експорту (відсоток зменшився з 6,6% до 5,6%), проте варто зазначити, що невизначеність щодо експорту залишалась найнижчою кілька місяців поспіль.

Рис. 13. Частка підприємств, які не змогли зробити прогноз про зміну показника в перспективі 3-х місяців, % опитаних

	Лис.22	Гру.22	Січ.23	Лют.23	Бер.23	Кві.23	Тра.23	Чер.23	Лип.23	Сер.23	Вер.23	Жов.23	Лис.23
Ціни на сировину і матеріали											15	13.1	10.4
Ціни на готову продукцію											14.2	12.7	8.9
Кількість працівників у вимушених відпустках	14	15.6	15	17.2	15.9	15.9	13.1	15	13.7	16.1	15.2	13.1	8.7
Кредиторська заборгованість	36.9	35.4	23.2	23.9	16.7	16.3	13.7	13.8	13.5	14.1	13.1	11	8.2
Кількість працівників	15.4	14.3	14	13.4	12.8	14.1	10.3	12.3	10.4	12.1	13.3	12.9	7.8
Податкова заборгованість	35.7	33	22.9	21.8	15.2	15.2	12.3	12.3	12.6	12.8	11.8	11.4	7.8
Дебіторська заборгованість	37.5	35	23.7	24.4	17.4	16.4	13.1	14.6	14	14.5	13.1	12.5	7.4
Нові замовлення	14.8	12.9	12.2	11.6	10	10	8	9.2	10.2	12.8	11.4	11.6	6.9
Експорт	11.8	10.2	8.4	7.8	6.9	7	4.3	5.5	7.7	6.3	6.4	6.6	5.6
Запаси готової продукції	13.8	13.6	13.4	11.3	10	10.4	8	9.2	9.7	11.1	9.9	9.4	4.8
Запаси сировини та матеріалів	14.4	13.8	12.4	11.6	10.5	9.8	8.3	9.4	8.6	10.6	8.8	9.2	4.3
Виробництво	14.6	12.9	12.2	11.5	10	8.6	7.1	8.2	9.3	10	9.4	11.6	3.9
Продаж	14.2	12.7	11.3	11.5	10.2	9.3	7.1	8.2	9.5	10.6	9.6	11.2	3.9

Created with Datawrapper

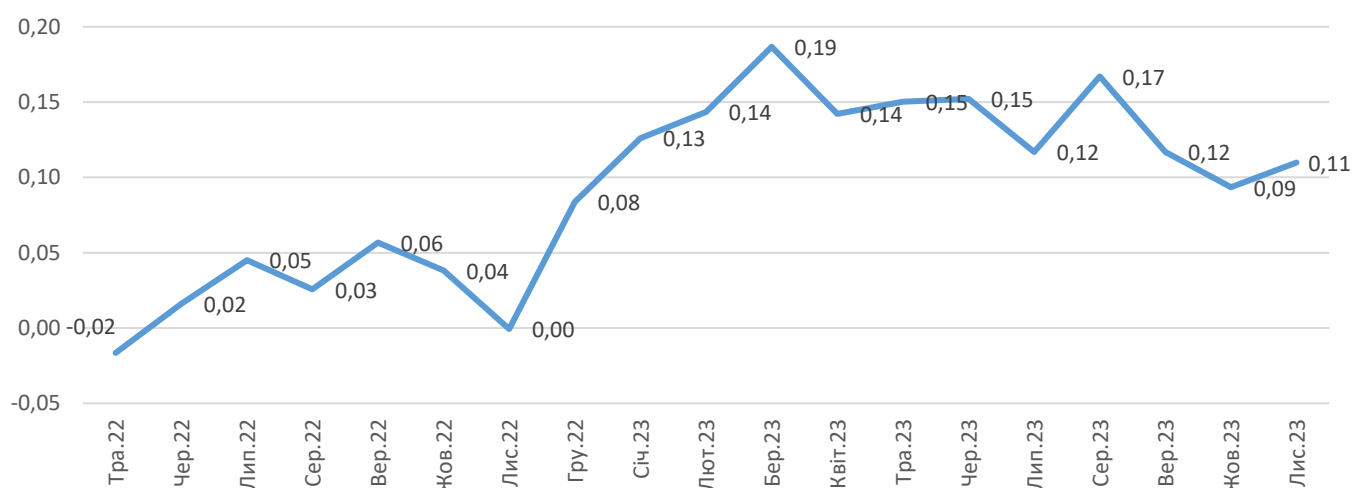
ПОКАЗНИКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТА КОРОТКОСТРОКОВІ ОЧІКУВАННЯ

АГРЕГОВАНИЙ ПОКАЗНИК ПЕРСПЕКТИВ ПРОМИСЛОВОСТІ

Значення агрегованого показника перспектив промисловості (АППП) дещо покращилося після двомісячного зниження та становить 0,11 (було 0,09).

При цьому, у АППП спостерігаються зміни в значенні двох із трьох його складових: (1) виробничі очікування на наступні 3 - 4 місяці залишилися без змін та становлять 0,36. Водночас (2) оцінки портфелю нових замовлень дещо збільшились, із -0,17 до -0,15, а (3) оцінки запасів готової продукції — зменшились із -0,09 до -0,12

Рис. 14. Агрегований показник перспектив промисловості

ВИРОБНИЦТВО

Зміни щодо попереднього місяця

У листопаді порівняно з жовтнем результати виробництва суттєво не змінилися. Індекс змін виробництва становить 0,17 (був 0,18 у жовтні 2023 року). Збільшилась і частка підприємств, які скорочували обсяги

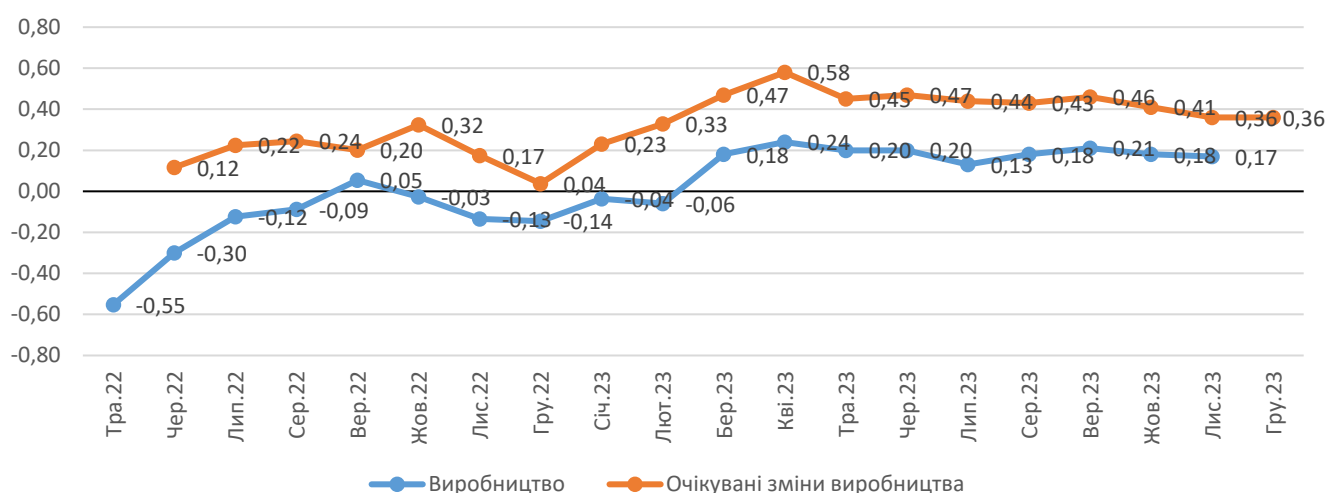
виробництва (із 14,1% до 18%), і частка тих підприємств, які нарощували обсяги (із 26,8% до 29,6%). Частка тих виробництв, на яких змін не відбувалось, зменшилась із 59,1% до 52,4%.

Розмір. Серед підприємств різних розмірів найкращі результати мають великі (0,24) та середні (0,23) підприємства, показник яких має додатне значення та є приблизно однаковим. Гірші та від'ємні значення у малих (-0,02) та мікропідприємств (-0,13).

Регіон. Регіональні відмінності дуже суттєві (найбільше значення 1,00, а найменше — -0,60). Найкращі результати мали підприємства Полтавської (1,00), Івано-Франківської (0,37) області та м. Києва (0,36). Найнижчі значення індексу зафіксовано для підприємств Сумської (-0,60) та Харківської (-0,26) областей.

Галузь. Значення індексу різняться для секторів та галузей. Найкраща ситуація в легкій (0,58), поліграфічній (0,46) та харчовій (0,20) промисловості. Найнижчі та від'ємні показники мають виробництво будівельних матеріалів (-0,37) та металообробка (-0,36).

Рис. 15. Індекс змін виробництва

Очікування щодо змін виробництва

На перспективу трьох місяців зберігається певний оптимізм щодо виробничих планів. ІНДЕКС ОЧІКУВАНИХ ЗМІН ВИРОБНИЦТВА два місяці поспіль становить 0,36, що означає лише незначні зміни у відсотковому розподілі відповідей. Частка підприємств, на яких планується зростання виробництва, залишилась майже незмінною та становить 40,2% (була 40,5%). Частка тих, хто не очікує змін, також суттєво не змінилась та становить 53,5% (була 54,2%). Частка підприємств, які планують скорочувати виробництво, становить 6,4% (було 5,3%).

Розмір. Очікування щодо виробництва залежать від розміру підприємств, водночас показник зменшується разом із зменшенням розміру підприємства. При цьому значення є приблизно однаковим для великих (0,40), середніх (0,37) та малих (0,35) підприємств. Показник очікувань для мікропідприємств (0,09) є найнижчим.

Регіон. Плани підприємств суттєво залежать від регіону розташування. Найбільш оптимістичні плани щодо зростання обсягів виробництва мають Полтавська, Івано-Франківська та Тернопільська (по 1,00 для кожної) області. Показник очікувань з найнижчими та від'ємними значеннями мають Сумська (-0,05) та Чернігівська (-0,07) області.

Галузь. Виробничі очікування на три місяці залежать від галузі. Найвищими є показники очікувань харчової (0,54) та легкої (0,46) промисловості. Найнижчий та єдиний від'ємний показник мають металообробка (-0,09) та виробництво будівельних матеріалів (-0,19).

ПРОДАЖІ

Зміни щодо попереднього місяця

У листопаді результати продажів суттєво не змінилися. Індекс змін продажів становить 0,16 (був 0,15 у жовтні). При цьому відбулись деякі зміни у відсотковому розподілі. Збільшилась і частка підприємств, які нарощували обсяги продажів (із 26,1% до 29,2%), і частка тих, хто їх скорочував (із 15,6% до 18,4%). Частка підприємств, на яких не відбувалось змін, при цьому зменшилась із 58,3% до 52,4%.

Розмір. Індекс змін продажів великих (0,24) та середніх (0,21) підприємств є вищим та приблизно однаковим. Показник малих підприємств становить 0,07. Від'ємне значення індексу мають малі (-0,01) та мікропідприємства (-0,18).

Регіон. Найвище значення індексу змін продажів зафіксовано для Полтавської (1,00) та Івано-Франківської (0,37) областей, а також для м. Києва (0,36). Найнижче значення мають показники Сумської (-0,50), Хмельницької та Харківської (по -0,26 для кожної) областей.

Галузь. Найвищий індекс змін продажів мають легка (0,50), поліграфічна (0,46) та харчова (0,20) промисловості. Найнижчі показники мають металообробка (-0,14) та виробництво будівельних матеріалів (-0,22).

Очікувані зміни продажів

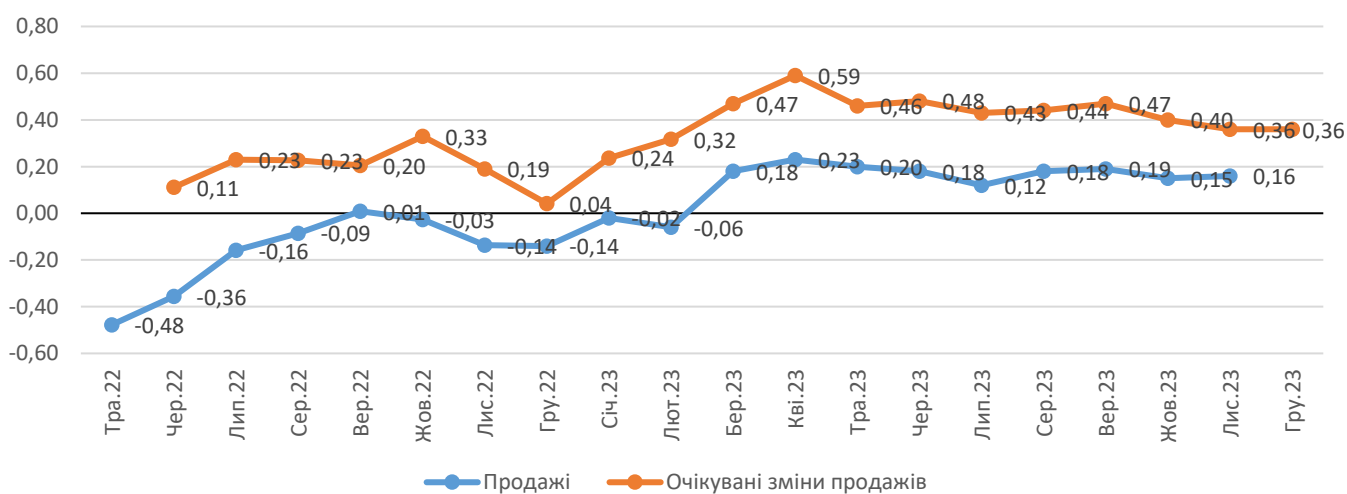
Очікування щодо обсягів продажів залишились без змін. Індекс очікуваних змін обсягів продажів два місяці поспіль становить 0,36. Частка тих, хто планує скорочувати продажі, становить 7,3% (була 6,1%), а частка тих, хто планує їх збільшувати, становить 40,0% (була 41,0%). Відсоток опитаних, які вважають, що нічого не зміниться, також суттєво не змінився та становить 52,7% (був 52,9%).

Розмір. Показники очікувань для великих (0,40), середніх (0,36) та малих (0,34) підприємств є вищими та приблизно однаковими. Показник мікропідприємств є найнижчим та становить 0,02.

Регіон. У розрізі регіонів найкращі очікування зафіксовано в Полтавській, Тернопільській, та Івано-Франківській (по 1,00 для кожної) областях. Показник очікувань для Сумської (-0,15) та Чернігівської (-0,07) областей є найнижчим та від'ємним.

Галузь. Найвищі показники очікувань стосовно продажів мають харчова (0,55) та легка (0,46) промисловості. Показники очікувань металообробки (-0,14) та виробництва будівельних матеріалів (-0,22) є найнижчими та мають від'ємне значення.

Рис. 16. Індекс змін продажів

ЕКСПОРТ

Зміни щодо попереднього місяця

Темпи зростання експорту залишаються без суттєвих змін уже кілька місяців поспіль. Значення ІНДЕКСУ ЗМІН ЕКСПОРТУ становить 0,09 (було 0,08). Збільшилась і частка опитаних, у яких обсяги експорту скоротились (із 17,9% до 19,0%), і частка підприємств, які нарощували експорт (із 21,2% до 24,2%). Водночас, частка тих підприємств, на яких обсяги експорту не змінилися, зменшилась із 60,9% до 56,9%.

Розмір. Вищим та приблизно однаковим значення ІНДЕКСУ ЗМІН ЕКСПОРТУ є для великих (0,17) та середніх (0,12) підприємств. Показник мікропідприємств (-0,08) та малих підприємств (-0,21) є суттєво гіршим та від'ємним.

Регіон. У регіональному розрізі найвищими є показники Полтавської (1,00) та Івано-Франківської (0,56) областей. Найнижчим є значення для Сумської (-1,00) області.

Галузь. У галузевому розподілі ІНДЕКС ЗМІН ЕКСПОРТУ має найвище значення для легкої (0,41) промисловості. Найнижче значення має деревообробна (-0,42) промисловість.

Очікувані зміни експорту

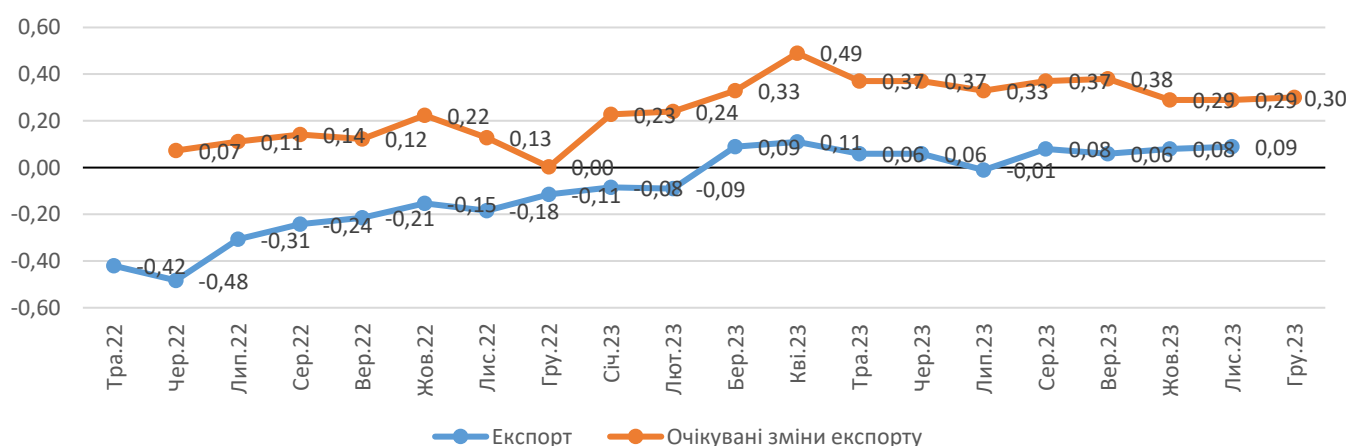
На наступні три місяці змін також не очікується. Значення ІНДЕКСУ ОЧІКУВАНИХ ЗМІН ЕКСПОРТУ становить 0,30 (два місяці поспіль було 0,29). У відсотковому розподілі відбулись незначні зміни. Збільшилась і частка тих, хто планує нарощувати експорт (із 32,0% до 35,0%), і частка тих, хто планує його скорочувати (із 4,6% до 6,8%). Частка тих, хто не очікує жодних змін, зменшилась із 63,4% до 58,2%.

Розмір. Найвищий та приблизно однаковий показник очікувань щодо експорту мають великі (0,36) та середні (0,30) підприємства. Показник мікропідприємств становить 0,24. Найнижчі очікування щодо експорту мають малі (0,17) підприємства.

Регіон: Найвище значення ІНДЕКСУ ОЧІКУВАНИХ ЗМІН ЕКСПОРТУ зафіксовано для підприємств Полтавської, Львівської, Івано-Франківської та Тернопільської (по 1,00 для кожної) областей. Найгіршими є очікування представників бізнесу м. Києва (-0,57) та Чернігівської (-0,20) області.

Галузь. Найвище значення ІНДЕКСУ ОЧІКУВАНИХ ЗМІН ЕКСПОРТУ мають харчова (0,47) та легка (0,26) промисловість. Найнижче значення має поліграфічна (-0,14) промисловість.

Рис. 17. Індекс змін експорту

ЗАПАСИ СИРОВИНИ

Зміни щодо попереднього місяця

Темпи скорочення запасів сировини сповільнились. Значення ІНДЕКСУ ЗМІН ЗАПАСІВ СИРОВИНИ незначним чином збільшилось, із 0,08 до 0,10. Частка респондентів, що повідомили про накопичення запасів сировини за минулий місяць, збільшилась із 18,2% до 20,5%. Водночас, частка опитаних, що вказали на її скорочення,

майже не змінилась та становить 12,8% (була 12,2%). Частка підприємців, у яких у порівнянні з минулим місяцем нічого не змінилось, зменшилась із 69,6% до 66,7%.

Розмір. Індекс змін запасів сировини є найвищим для великих (0,14) та середніх (0,12) підприємств. Показник малих підприємств становить 0,02. Показник мікропідприємств є найнижчим та від'ємним (-0,04).

Регіон. Найчастіше про накопичення запасів сировини повідомляють у Полтавській (1,00), Івано-Франківській (0,37) та Львівській (0,36) областях. Показники м. Києва (-0,62), а також Харківської (-0,29) області є найнижчими.

Галузь. У галузевому розподілі додатне значення мають легка (0,26) та харчова (0,20) промисловості. Показники деревообробної промисловості (-0,14) є найнижчими.

Очікувані зміни запасів сировини

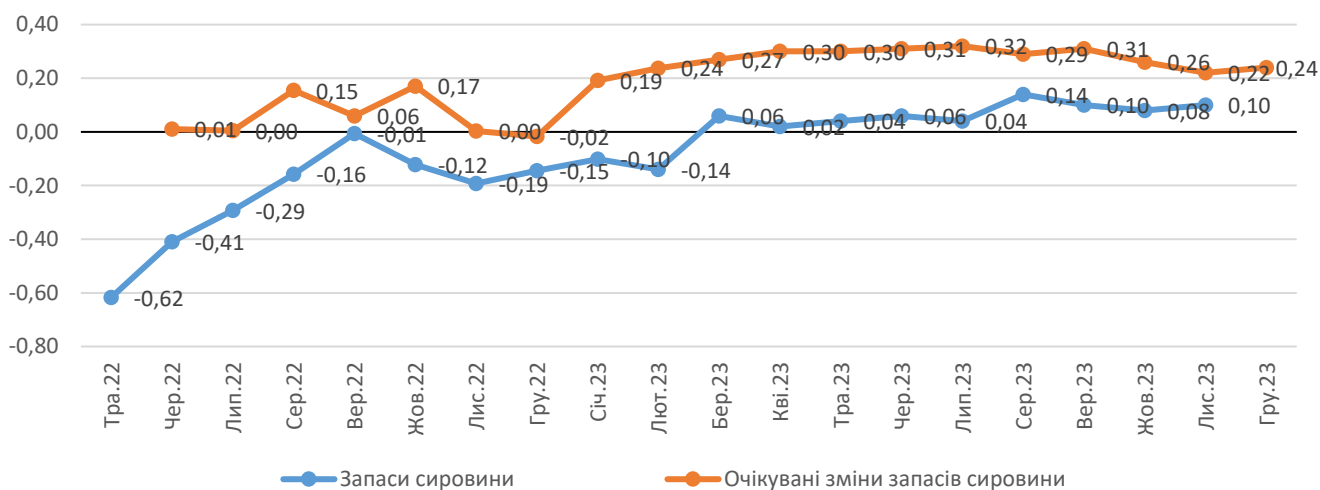
На наступні три місяці підприємці очікують подальшого сповільнення темпів скорочення запасів сировини: Індекс очікуваних змін запасів сировини збільшився з 0,22 до 0,24. У відсотковому розподілі частка респондентів, які очікують накопичення запасів сировини, збільшилась із 28,0% до 30,3%, водночас, частка тих, хто вважає, що запаси сировини будуть скорочуватись, істотно не змінилась та становить 9,2% (була 8,1%). Частка тих, хто вважає, що ситуація не зміниться, зменшилась із 63,9% до 60,5%.

Розмір. Індекс очікуваних змін запасів сировини є вищим та приблизно однаковим для середніх (0,27) та великих (0,24) підприємств. Показник малих підприємств є нижчим та становить 0,19. Найнижче значення, яке дорівнює нулю, мають мікропідприємства.

Регіон. Найвищим Індекс очікуваних змін запасів сировини є для Полтавської та Тернопільської (по 1,00 для кожної) областей. Найнижчим значення індексу є для м. Києва (-0,55) та Вінницької (-0,33) області.

Галузь. У галузевому розрізі найвищий показник очікувань щодо змін запасів сировини мають харчова (0,36) та легка (0,22) промисловості. Найнижчим є значення індексу для поліграфічної (-0,08) промисловості.

Рис. 18. Індекси змін запасів сировини

ЗАПАСИ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

Зміни щодо попереднього місяця

Темпи скорочення запасів готової продукції сповільнюються. Значення відповідного індексу в листопаді порівняно з жовтнем збільшилось із -0,26 до -0,20. Це відбулось за рахунок зменшення частки тих, хто скорочував запаси продукції, та за рахунок збільшення частки тих, у кого нічого не змінилось. У відсотковому розподілі частка респондентів, що повідомили про скорочення запасів готової продукції, суттєво

зменшилась, із 35,2% до 28,2%, водночас, частка тих респондентів, у яких запаси зросли, майже не змінилась та становить 8,5% (було 8,0%). Частка респондентів, які зовсім не відчули змін, збільшилась із 56,9% до 63,2%.

Розмір. Значення індексу залежно від розміру підприємства є нижчим для малих (-0,30) та середніх (-0,24) підприємств. Показник великих підприємств становить -0,07. Показник мікропідприємств має єдине додатне значення та становить 0,02.

Регіон. Значення індексу залежить від регіону. Найвищим та додатним значення індексу є для підприємств Хмельницької (0,33), Чернігівської (0,10) та Кіровоградської (0,06) областей. Показник Вінницької та Полтавської областей дорівнює нулю. Найнижчими є індекси Івано-Франківської (-0,79), Львівської (-0,68) та Тернопільської (-0,63) областей.

Галузь. У галузевому розподілі найнижчими є значення для виробництва будівельних матеріалів (-0,29). Найвище значення має металообробка (0,05). Показник поліграфічної промисловості дорівнює нулю.

Очікувані запаси готової продукції

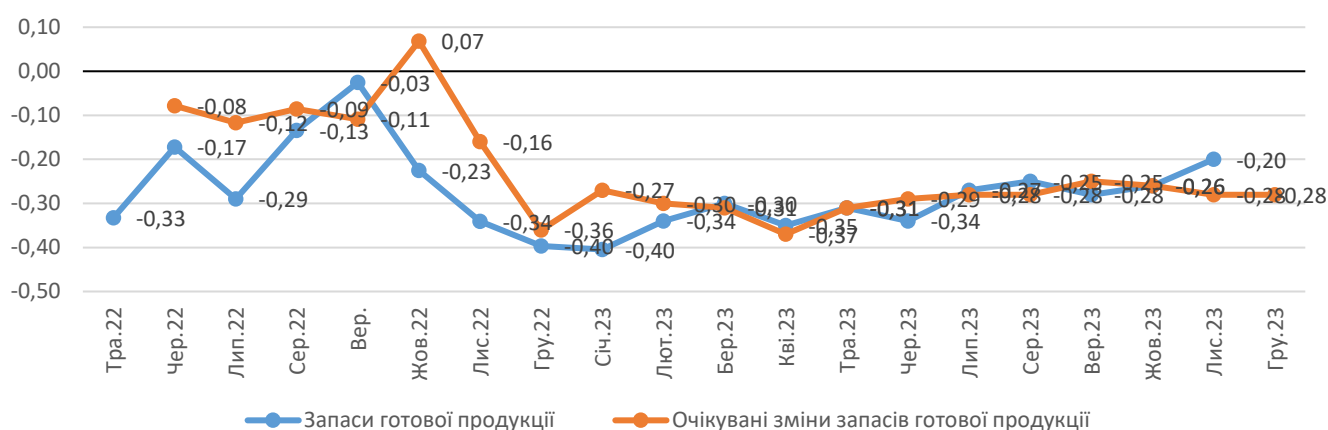
У майбутньому керівники підприємств не очікують змін. ІНДЕКС ОЧІКУВАНИХ ЗМІН ЗАПАСІВ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ два місяці поспіль становить -0,28. У відсотковому розподілі не відбулось суттєвих змін. Частка опитаних, які вважають, що запаси готової продукції в наступні три місяці скорочуватимуться, становить 31,8% (була 30,6%), а частка тих, хто очікує їх збільшення, становить 2,9% (була 2,0%). Відсоток же тих, хто вважає, що нічого не зміниться, зменшився з 67,5% до 65,4%.

Розмір. Значення показника залежить від розміру підприємства. Найвищим та приблизно однаковим значення індексу є для мікро- (-0,18) та великих (-0,14) підприємств. Показник середніх (-0,34) та малих (-0,38) підприємств є значно нижчим.

Регіон. У регіональному розподілі вищим за нуль показник очікувань є для Полтавської (0,05) області. Показник очікувань для Черкаської, Запорізької та Закарпатської областей дорівнює нулю. Показники інших областей мають від'ємне значення, та найнижчими є показники Тернопільської та Львівської (по -1,00 для кожної) областей.

Галузь. Значення індексу є найвищим для металообробки та дорівнює нулю. Найнижчими є показники легкої (-0,37) та харчової (-0,39) промисловості.

Рис. 19. Індекси змін запасів готової продукції

НОВІ ЗАМОВЛЕННЯ

Зміни щодо попереднього місяця

Динаміка зростання нових замовлень залишається стабільною. ІНДЕКС ЗМІН НОВИХ ЗАМОВЛЕНЬ у листопаді становить 0,13 (був 0,12). У відсотковому розподілі збільшилась і частка тих, у кого зростає кількість нових

замовлень (із 22,7% до 26,1%), і частка тих, хто повідомив про скорочення їхньої кількості (із 14,7% до 17,5%). Частка тих, хто не відчув змін, суттєво зменшилась, із 62,6% до 56,4%.

Розмір. Значення індексу є вищими та приблизно однаковими для великих (0,18) та середніх (0,16) підприємств. Показник малих підприємств дорівнює нулю. Показник мікропідприємств є найнижчим та має від'ємне значення -0,11.

Регіон. Серед регіонів нові замовлення найбільше зростали в Полтавській (1,00) Івано-Франківській (0,37) та Львівській (0,36) областях, у той час у Сумській (-0,45) та Хмельницькій (-0,23) областях нові замовлення найбільше скоротились.

Галузь. Найкраще попереднього місяця ситуація з новими замовленнями складалась для легкої (0,50) та поліграфічної (0,38) промисловості. Найнижчі показники мають металообробка (-0,32) та виробництво будівельних матеріалів (-0,34).

Очікувані зміни нових замовлень

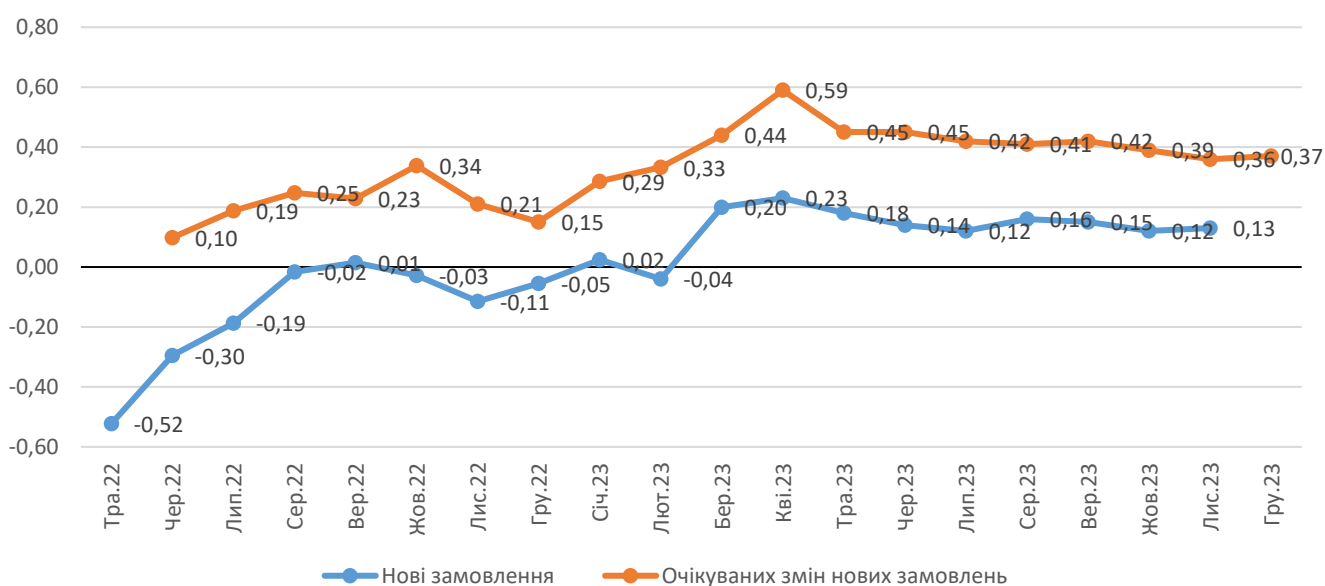
У наступні три місяці підприємці не очікують суттєвих змін показника. Значення ІНДЕКСУ ОЧІКУВАНИХ ЗМІН НОВИХ ЗАМОВЛЕНЬ становить 0,37 (було 0,36). У відсотковому розподілі збільшилась і частка тих, хто очікує на збільшення нових замовлень (із 39,1% до 41,7%), і частка респондентів, які очікують на скорочення обсягу нових замовлень (із 4,9% до 7,4%). Водночас зменшилась частка тих, хто не очікує жодних змін у наступні три місяці, із 55,3% до 50,9%.

Розмір. Показник очікувань є приблизно однаковим для середніх (0,39) та великих (0,41) підприємств. Показник малих підприємств становить 0,33. Показник мікропідприємств є значно нижчим (0,08).

Регіон. Значення індексу мають суттєві регіональні відмінності. У Полтавській та Тернопільській (по 1,00 для кожної), Львівській (0,96) та Івано-Франківській (0,95) областях бізнес більшою мірою ніж в інших регіонах очікує на збільшення нових замовлень. Разом із тим, показники Сумської (-0,08) та Дніпропетровської (-0,11) областей мають від'ємні значення.

Галузь. Найкращі очікування щодо нових замовлень мають харчова (0,56) та легка (0,43) промисловості. Показники металообробки (-0,14) та виробництва будівельних матеріалів (-0,23) є найнижчими та мають від'ємні значення.

Рис. 20. Індекси змін нових замовлень

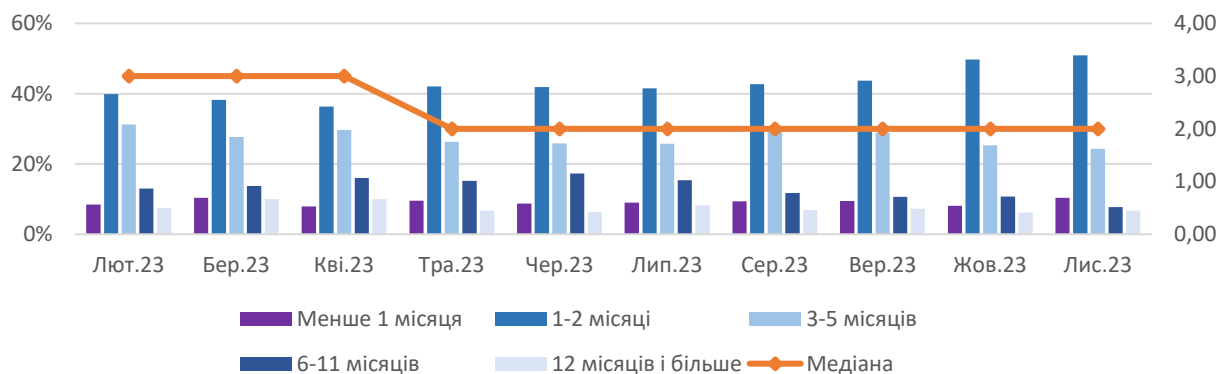

Забезпеченість замовленнями наперед

У листопаді 2023 року середній термін забезпеченості новими замовленнями для опитаних підприємств залишився на рівні двох місяців (медіана), на якому він тримається з травня 2023 року. Перед цим, у січні - квітні 2023 року, цей термін був більшим і складав три місяці.

Разом із цим, частка підприємств, які мають замовлення не більше ніж на два місяці, зросла ще більше: із 58% у жовтні до 61% у листопаді. Зокрема, у листопаді 10% підприємств мали замовлення на термін менше одного місяця, а 51% – на 1 - 2 місяці. У попередніх місяцях 2023 року частка бізнесу із замовленнями до двох місяців була на рівні 50% або меншою.

Рис. 21. Час, на який підприємства забезпечені замовленнями

Розмір. Забезпеченість замовленнями зростає зі збільшенням розміру підприємств. Так, мікропідприємства в середньому забезпечені новими замовленнями лише на один місяць (медіанне значення), тоді як малий та середній бізнес – на два місяці, а великий – на три.

83% мікропідприємств та 74% малих мають замовлення лише на період до двох місяців. Водночас, 31% великих підприємств та 15% середніх забезпечені замовленнями на шість місяців і більше.

Галузь. У листопаді 2023 року порівняно найдовший середній термін нових замовлень, який, утім, склав лише три місяці (медіанне значення), було зафіксовано в галузі поліграфії¹. З іншого боку, підприємства галузей металургії та машинобудування були забезпечені замовленнями в середньому лише на 1 місяць, а галузь виробництва будівельних матеріалів – на 1,5 місяця.

При цьому, більше 80% виробників тканин, одягу, взуття та більше 70% підприємств галузей машинобудування й виробництва будівельних матеріалів мають замовлення терміном лише до двох місяців. Ця частка більша ніж серед інших галузей промисловості.

Регіон. Між підприємствами в різних областях спостерігаються відмінності в забезпеченні замовленнями². Середній термін забезпечення замовленнями найбільший для підприємств Київської області, у якій у середньому він склав 10 місяців (медіанне значення). Також термін замовлень порівняно високий для підприємств Полтавської області (6 місяців).

З іншого боку, найменший середній період замовлень – лише на 1 місяць – зафіксований у Вінницькій, Харківській, Хмельницькій, Чернівецькій і Чернігівській областях, а також у м. Києві.

¹ У цьому аналізі не розглядаються підприємства галузей сільського господарства, будівництва, торгівлі та послуг, а також підприємства, що ввійшли до категорії «Інші виробництва».

² До порівняння не включено регіони, у яких не були опитані підприємства. Детальніше див. розділ «Вибірка».

ЦІНИ НА СИРОВИНУ ТА МАТЕРІАЛИ

Зміни щодо попереднього місяця

Темпи зростання цін на сировину та матеріали сповільнюються. Значення ІНДЕКСУ змін цін на сировину та МАТЕРІАЛИ зменшилось із 0,36 до 0,27. Проте, варто зазначити, що це здебільшого відбувається за рахунок збільшення частки тих, у кого нічого не змінюється. Частка керівників підприємств, що вказали на збільшення цін у листопаді, порівняно з жовтнем зменшилась із 39,1% до 29,8%. Водночас, частка тих, хто вважає, що ціни не змінювались порівняно з попереднім місяцем, суттєво зросла, із 57,3% до 68,3%. При цьому, частка тих, хто говорить про зменшення цін на сировину та матеріали, дещо зменшилась, із 3,6% до 1,9%.

Розмір. У залежності від розміру підприємства, найчастіше про збільшення цін на сировину та матеріали говорять керівники мікро- (0,36) та малих (0,31) підприємств. Показник середніх (0,24) та великих (0,26) є нижчим.

Регіон. Зафіксовано суттєві регіональні відмінності. Значення індексу є вищим для Полтавської (1,00) та Сумської (0,70) областей, а також для м. Києва (0,68). Показник Дніпропетровської області є найнижчим та дорівнює нулю.

Галузь. У галузевому розрізі значення ІНДЕКСУ змін цін на сировину та МАТЕРІАЛИ є найвищим для легкої (0,49) промисловості та машинобудування (0,44). Найнижче значення індексу мають хімічна промисловість та металообробка (по 0,18 для кожної галузі).

Очікувані зміни цін на сировину та матеріали

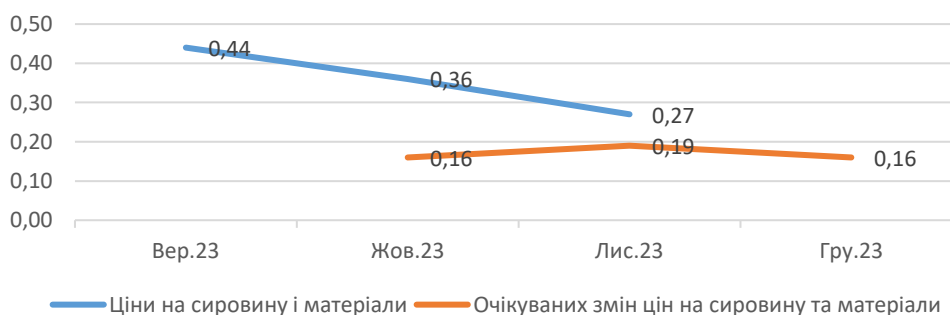
У наступні три місяці бізнес не очікує суттєвих змін показника. ІНДЕКС ОЧІКУВАНИХ змін цін на сировину та МАТЕРІАЛИ незначним чином зменшився, із 0,19 до 0,16. Збільшилась частка респондентів, які вважають, що змін не відбудеться (із 75,1% до 79,8%). Водночас, зменшились і частка тих, хто очікує на підвищення цін (із 22,1% до 18,3%), і частка тих, хто вважає, що ціни на сировину та матеріали в наступні три місяці зменшуватимуться (із 2,8% до 1,9%).

Розмір. У залежності від розміру показник великих підприємств (0,23) та мікропідприємств (0,25) є вищим та приблизно однаковим. Значення індексу малих (0,12) та середніх (0,14) підприємств є вдвічі нижчим.

Регіон. Найбільше про можливе збільшення цін на сировину та матеріали говорять у Полтавській та Харківській (по 1,00 для кожної) областях. Показники Львівської, Черкаської, Рівненської, Житомирської, Закарпатської та Запорізької областей дорівнюють нулю. Показники Івано-Франківської та Тернопільської (по -0,05 для кожної) мають від'ємні значення.

Галузь. У галузевому розрізі найвище значення індексу має машинобудування (0,50). Найнижчий показник очікувань у виробництва будівельних матеріалів (0,04).

Рис. 22. Індекси змін цін на сировину та матеріали

ЦІНИ НА ГОТОВУ ПРОДУКЦІЮ (ВІДПУСКНІ ЦІНИ)

Зміни щодо попереднього місяця

Темпи зростання цін на готову продукцію поступово сповільнюються. Значення індексу змін цін на готову продукцію зменшилось із 0,27 до 0,25. Це відбувається за рахунок зменшення частки тих, хто планує підвищувати ціни, та переходу до частки тих, хто не планує змін. Частка керівників підприємств, що вказали на підвищення цін у листопаді, зменшилась із 31,1% до 28,5%. Водночас, частка респондентів, які говорять про зниження цін, зменшилась менш суттєво, із 3,2% до 2,4%. При цьому, частка тих, хто вважає що ціни не змінювались, порівняно з попереднім місяцем зросла із 65,7% до 69,0%.

Розмір. У залежності від розміру підприємства найчастіше про збільшення цін на готову продукцію говорять на мікропідприємствах (0,35). Показник великих (0,23), середніх (0,25) та малих (0,26) підприємств є нижчим та приблизно однаковим.

Регіон. Зафіксовано суттєві регіональні відмінності. Значення індексу є вищим для Полтавської (0,89) та Сумської (0,80) областей. Показник Чернігівської та Дніпропетровської областей є найнижчим та дорівнює нулю.

Галузь. У галузевому розрізі значення індексу змін цін на готову продукцію є найвищим для поліграфії (0,54) та легкої (0,45) промисловості. Найнижче значення індексу має металообробка (0,09).

Очікувані зміни цін на готову продукцію

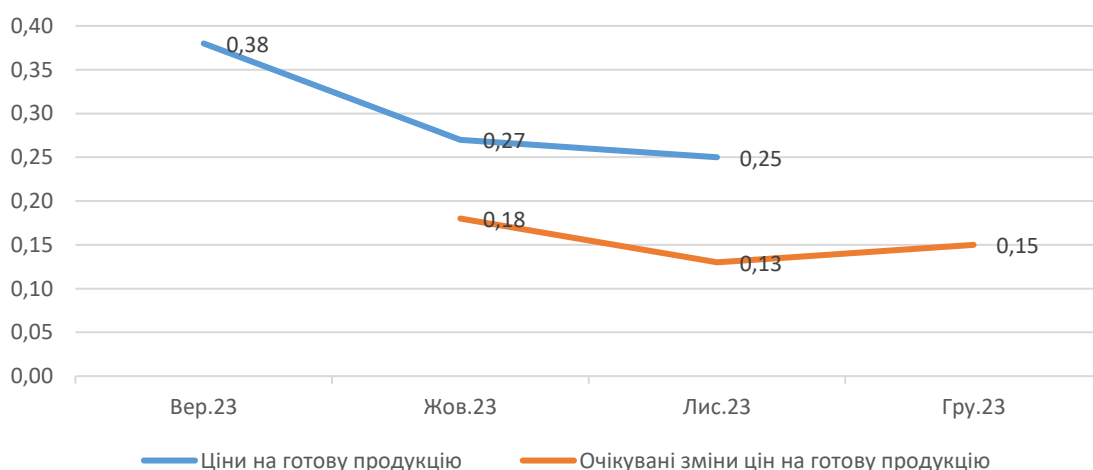
На наступні три місяці керівники підприємств не очікують значних змін показника. Індекс очікуваних змін цін на готову продукцію збільшився лише незначним чином, із 0,13 до 0,15. При цьому, у відсотковому розподілі не відбулось суттєвих змін. Частка респондентів, що не планують змін, істотно не змінилась та становить 79,8% (була 79,1%). Частка опитаних, яка планує підвищення цін у наступні три місяці, залишилась майже незмінною та становить 18,0% (була 18,4%), так само, як і частка тих, хто вважає, що ціни на сировину та матеріали в наступні три місяці зменшуватимуться, яка становить 2,2% (була 2,6%).

Розмір. У залежності від розміру показник великих підприємств (0,21) та мікропідприємств (0,26) є найвищим. Значення індексу для малих та середніх підприємств є суттєво нижчим (по 0,12 для кожного).

Регіон. Найбільше про можливе підвищення відпускних цін говорять у Харківській (1,00), Полтавській (0,89) та Сумській (0,73) областях. Показники Рівненської (-0,04), Івано-Франківської та Тернопільської (по -0,05 для кожної) областей мають найнижче та від'ємне значення.

Галузь. У галузевому розрізі найвище значення індексу має машинобудування (0,54). Найнижчий показник очікувань виробництва будівельних матеріалів (-0,03), для яких зафіксовано єдине від'ємне значення.

Рис. 23. Індекси змін цін на готову продукцію

ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ

Зміни щодо попереднього місяця

Показник дебіторської заборгованості суттєво погіршився в листопаді порівняно з жовтнем. Значення ІНДЕКСУ ЗМІН ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНІСТІ збільшилось удвічі, із -0,24 до -0,14. Водночас, варто зазначити, що це відбулось здебільшого за рахунок переходу частки тих, хто зменшував заборгованість, до тих, у кого не відбувалось змін. Частка тих, хто повідомив про скорочення заборгованості, зменшилась із 35,0% до 24,4%. Водночас частка тих, у кого накопичилась заборгованість суттєво не змінилась та становить 8,5% (була 9,6%). Частка тих, для кого нічого не змінилось, збільшилась із 55,3% до 67,1%.

Розмір. Ситуація з дебіторською заборгованістю є значно кращою для малих (-0,28) підприємств. Показник середніх підприємств (-0,16) та мікропідприємств (-0,13) є приблизно однаковим. Найвищий показник дебіторської заборгованості мають великі (-0,02) підприємства.

Регіон. Зафіксовані суттєві регіональні різниці в значеннях цього показника. У розрізі регіонів найбільше зростання дебіторської заборгованості було зафіксовано у м. Києві (0,57). Водночас, у Сумській (-1,00) області показник дебіторської заборгованості скоротився найбільше.

Галузь. При галузевому розподілі найвищий та додатний показник дебіторської заборгованості мають поліграфія (0,25) та машинобудування (0,03). Найнижчий показник у виробництва будівельних матеріалів (-0,38).

Очікувані зміни дебіторської заборгованості

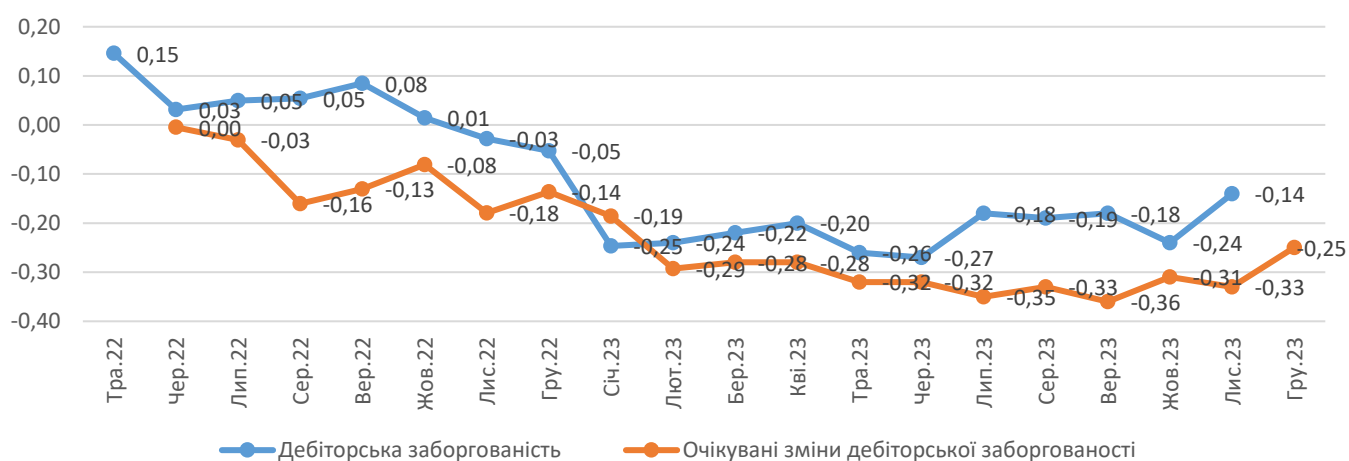
У перспективі трьох місяців підприємці очікують на подальше погіршення показника. ІНДЕКС ОЧІКУВАНИХ ЗМІН ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНІСТІ незначним чином збільшився із -0,33 до -0,25. Частка опитаних, що очікують накопичення заборгованості, суттєво не змінилась та становить 1,8% (була 2,4%), водночас, частка тих, хто очікує на її скорочення, значно зменшилась, із 36,4% до 27,7%. Частка тих, хто вважає, що нічого не зміниться, збільшилась із 61,2% до 70,5%.

Розмір. При розподілі за розміром краще значення показника мають малі (-0,39) та середні (-0,25) підприємства. Показник очікувань для великих підприємств (-0,15) та мікропідприємств (-0,12) є вищим та приблизно однаковим.

Регіон. У регіональному розподілі найбільше та вище за нуль значення має Хмельницька (0,04) область. Найнижчим є показник Сумської (-1,00) області.

Галузь. Найвищим є показник очікувань зі збільшення дебіторської заборгованості поліграфічної (0,08) промисловості. Найнижчий показник має легка (-0,39) промисловість.

Рис. 24. Індеси змін дебіторської заборгованості

КРЕДИТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ

Зміни щодо попереднього місяця

У листопаді показник кредиторської заборгованості погіршився. ІНДЕКС ЗМІН КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ збільшився із -0,26 до -0,16. Частка опитаних, що повідомили про накопичення заборгованості, істотно не змінилась та становить 5,6% (була 6,4%), тоді як частка тих, для кого кредиторська заборгованість скоротилась, суттєво зменшилась, із 34,1% до 22,8%. Частка тих, для кого нічого не змінилось за минулий місяць, збільшилась із 59,5% до 71,6%.

Розмір. Показник кредиторської заборгованості для малих (-0,29) підприємств є найнижчим. Показник середніх підприємств (-0,15) та мікропідприємств (-0,14) є приблизно однаковим. Найгірший показник кредиторської заборгованості мають великі (-0,07) підприємства.

Регіон. Зафіксовано суттєві регіональні відмінності. Ситуація з накопиченням кредиторської заборгованості є найгіршою у м. Києві (0,29), Київській (0,19) області, а також у Черкаській та Волинській (по 0,10 для кожної) областях. Найкраща ситуація в Сумській (-1,00) області.

Галузь. У галузевому розподілі найвищим та додатним є показник заборгованості для поліграфічної (0,09) промисловості. Найнижчий показник має виробництво будівельних матеріалів (-0,38).

Очікувані зміни кредиторської заборгованості

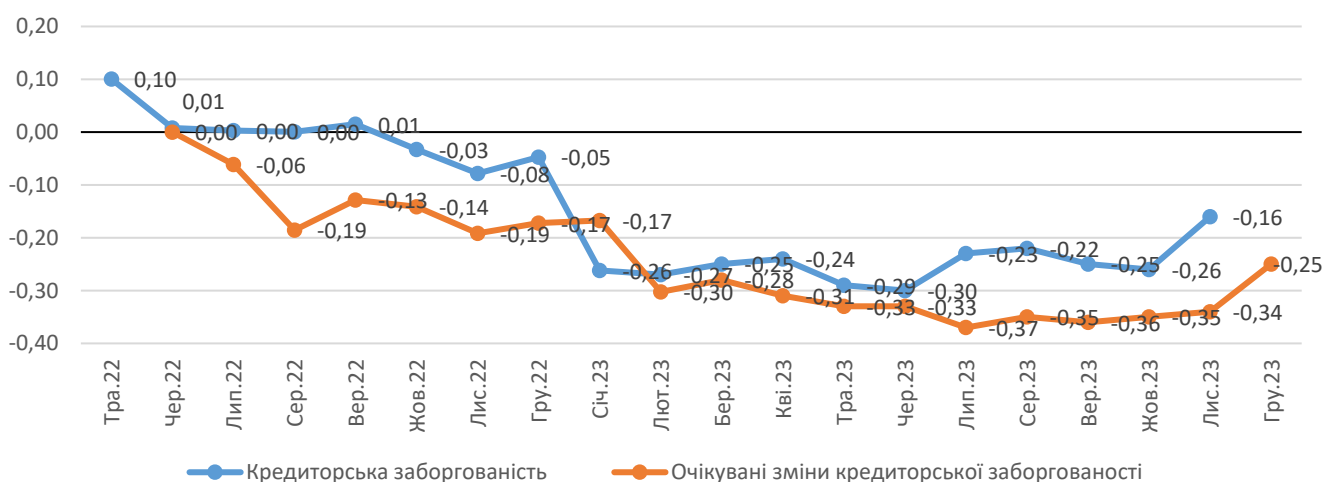
На наступні три місяці підприємці очікують на подальше погіршення показника. ІНДЕКС ОЧІКУВАНИХ ЗМІН КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ збільшився із -0,34 до -0,25. Частка тих, хто очікує на скорочення обсягів кредиторської заборгованості зменшилась із 35,9% у жовтні до 26,3% у листопаді, частка тих, хто очікує на її накопичення, майже не змінилась та становить 1,0% (була 1,6%). Частка тих респондентів, які вважають, що нічого не зміниться, суттєво збільшилась, із 62,6% до 72,7%.

Розмір. Показник малих (-0,35) та середніх (-0,26) підприємств є значно кращим. Показник заборгованості великих підприємств (-0,160) та мікропідприємств (-0,13) є суттєво вищим.

Регіон. Показник очікувань за кредиторською заборгованістю є додатним та вищим від нуля для Хмельницької (0,04) області. Показник Черкаської, Чернігівської, Запорізької, Закарпатської та Полтавської областей дорівнює нулю. Найнижчим є показник очікувань для Сумської (-1,00) області.

Галузь. Серед галузей найвищим є показник поліграфічної промисловості, який дорівнює нулю. Найнижче значення мають легка (-0,37) промисловість та виробництво будівельних матеріалів (-0,37).

Рис. 25. Індекс змін кредиторської заборгованості

ПОДАТКОВА ЗАБОРГОВАНІСТЬ

Зміни щодо попереднього місяця

Показник податкової заборгованості погіршився так само, як і показники дебіторської та кредиторської заборгованостей. ІНДЕКС ЗМІН ПОДАТКОВОЇ ЗАБОРГОВАНІСТІ збільшився з -0,32 до -0,24. Частка підприємств, що повідомили про скорочення податкової заборгованості, за минулий місяць зменшилась із 33,6% до 24,2%, а частка респондентів, які вказали на збільшення податкової заборгованості, при цьому, суттєво не змінилась та становить 0,5% (була нуль у жовтні). Частка тих, хто вважає, що жодних змін не відбулось, збільшилась із 66,4% до 75,3%.

Розмір. Показники податкової заборгованості є найвищими для мікропідприємств (-0,08). Показник великих (-0,19) та середніх (-0,21) підприємств є приблизно однаковим. Найнижчий показник мають малі підприємства (-0,34).

Регіон. Спостерігаються суттєві відмінності в значенні цього показника за регіонами. Найвище та додатне значення показника має Кіровоградська (0,02) область. Значення для м. Києва, Черкаської, Чернігівської, Волинської, Закарпатської та Запорізької областей дорівнює нулю. Найнижчими є показники Сумської (-0,94) та Полтавської (-0,95) областей.

Галузь. Найвище значення має показник податкової заборгованості для металообробки та деревообробної промисловості (по -0,06 для кожної галузі). Значення для виробництва будівельних матеріалів (-0,36) є найнижчим.

Очікувані зміни податкової заборгованості

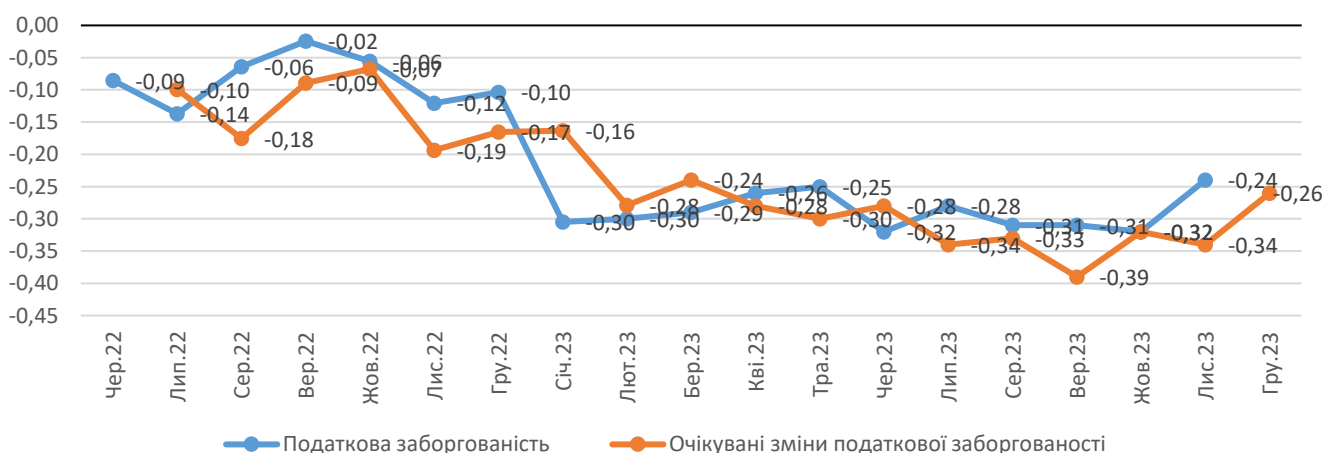
На наступні три місяці підприємці очікують на подальше погіршення показника. ІНДЕКС ОЧІКУВАНИХ ЗМІН ПОДАТКОВОЇ ЗАБОРГОВАНІСТІ збільшився із -0,34 до -0,26. Частка тих, хто прогнозує скорочення податкової заборгованості, зменшилась із 34,5% до 28,0%, водночас частка тих, хто очікує на її збільшення, суттєво не змінилась та становить 1,2% (було 0,2%). Частка тих, хто не очікує змін, збільшилась із 65,3% до 70,8%.

Розмір. Показник очікувань щодо податкової заборгованості є гіршим для мікропідприємств (-0,13). Показник великих підприємств становить -0,18. Показники малих (-0,36) та середніх (-0,28) підприємств є значно кращими.

Регіон. У регіональному розподілі показник очікувань Хмельницької області єдиний має додатне значення (0,04). Показник Житомирської (-1,00) є найнижчим.

Галузь. Найвищим показник очікувань податкової заборгованості є вищим для металообробки та поліграфічної промисловості (0,00 для кожної галузі). Найнижчим є показник для легкої (-0,34) промисловості.

Рис. 26. Індекс змін податкової заборгованості

КІЛЬКІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ

Зміни щодо попереднього місяця

Темпи скорочення зайнятості прискорюються. ІНДЕКС ЗМІН КІЛЬКОСТІ ПРАЦІВНИКІВ у листопаді зменшився із -0,06 до -0,09. Частка респондентів, що повідомляють про скорочення кількості співробітників, задіяних в усіх операціях, збільшилась із 7,7% до 10,6%, водночас, частка тих, хто вказав на їх збільшення, істотно не змінилась та становить 1,9% (була 1,3%). Частка тих, для кого нічого не змінилось, зменшилась із 90,9% до 87,5%.

Розмір. Показник є дещо вищим та однаковим для середніх підприємств та мікропідприємств (по -0,07 для кожного). Показник великих підприємств становить -0,09. Показник мікропідприємств є найнижчим (-0,11).

Регіон. У регіональному розподілі вищим за нуль є значення для Рівненської (0,07) області. Найнижче значення мають Житомирська (-0,81) та Сумська (-0,30) області.

Галузь. Показник поліграфічної промисловості дорівнює нулю. Показники інших галузей мають від'ємне значення, але найнижчими є показники для виробництва будівельних матеріалів (-0,29) та легкої 9-0,23) промисловості.

Очікувані зміни кількості працівників

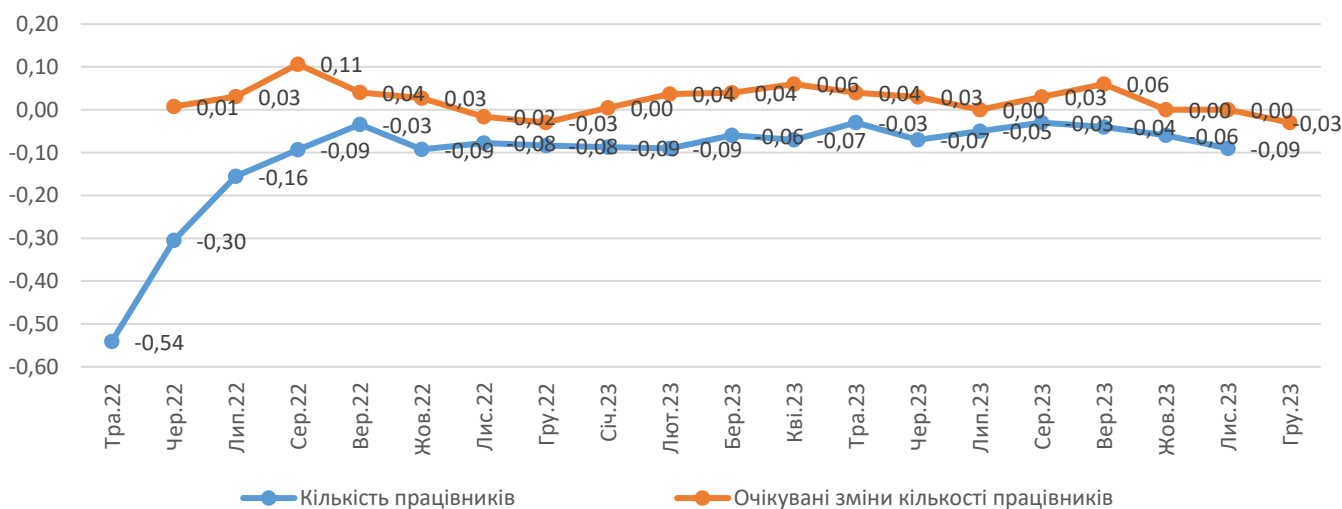
У майбутні три місяці опитані керівники очікують на подальше незначне прискорення темпів скорочення кількості працівників: ІНДЕКС ОЧІКУВАНИХ ЗМІН КІЛЬКОСТІ ПРАЦІВНИКІВ зменшився з нуля до -0,03. У відсотковому розподілі частка тих опитаних, які планують збільшувати кількість працівників, незначним чином зменшилась із 4,1% до 2,8%, водночас частка тих, хто очікує на скорочення кількості працівників, збільшилась із 3,9% у жовтні до 6,0% у листопаді. Частка тих, хто не планує змін, суттєво не змінилась та становить 91,1% (була 92,0%).

Розмір. У залежності від розміру підприємства показник середніх підприємств та мікропідприємств є однаковим та становить -0,02. Показник великих підприємств становить -0,03. Найнижчим є показник очікувань для малих (-0,06) підприємств.

Регіон. Значення індексу очікуваних змін кількості працівників суттєво залежить від регіону розташування підприємства. У регіональному розподілі найвищий та єдиний додатний показник має Чернігівська (0,02) область. Найнижчі значення показника має Житомирська (-0,41) область.

Галузь. У галузевому розрізі найвищим індекс очікувань є для деревообробної (0,05) промисловості та машинобудування (0,04). Показник для виробництва будівельних матеріалів є найнижчим (-0,27).

Рис. 27. Індекс змін кількості працівників

ПРАЦІВНИКИ У ВИМУШЕНИХ ВІДПУСТКАХ

Зміни щодо попереднього місяця

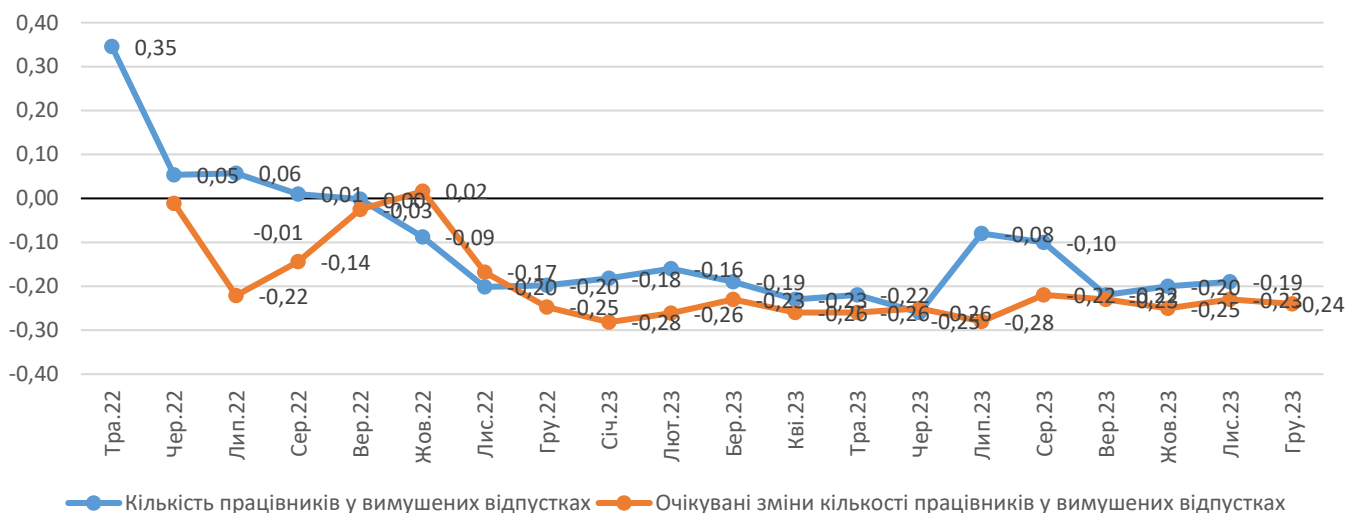
Темпи скорочення кількості працівників у вимушених відпустках уповільнюються. ІНДЕКС ЗМІН КІЛЬКОСТІ ПРАЦІВНИКІВ У ВИМУШЕНИХ ВІДПУСТКАХ істотно не змінився та становить -0,19 (був -0,20 у жовтні). Частка тих, хто повідомив про збільшення таких працівників, дещо зросла, із 2,9% до 4,0%. Водночас, частка тих, хто вказав на їх скорочення, незначним чином зменшилась, із 24,1% до 23,1%. Частка тих, для кого за минулий місяць нічого не змінилось, становить 72,9% (була 73,1%).

Розмір. Показник мікропідприємств є найвищим та дорівнює нулю, а показник великих підприємств становить -0,08. Суттєво нижчим та приблизно однаковим є показник для малих (-0,24) та середніх (-0,25) підприємств.

Регіон. Найбільшою мірою з-поміж різних регіонів зростання показника спостерігається для підприємств Сумської (0,33), Волинської (0,11), а також для Кіровоградської (0,05) та Вінницької (0,04) областей, а найчастіше про зменшення кількості співробітників, що перебувають у вимушених відпустках, повідомляють у Тернопільській (-1,00), Львівській (-0,96) та Івано-Франківській (-0,95) областях.

Галузь. У галузевому розподілі гірші показники щодо кількості працівників у вимушених відпустках має машинобудування (0,04), показник якого є додатним. Показники виробництва будівельних матеріалів (-0,26) та харчової (-0,31) промисловості є найнижчими.

Рис. 28. Індекси змін кількості працівників у вимушених відпустках

Очікувані зміни кількості працівників у вимушених відпустках

Підприємства, які мають працівників у вимушених відпустках, у наступні три місяці не очікують суттєвих змін. ІНДЕКС ОЧІКУВАНИХ ЗМІН КІЛЬКОСТІ ПРАЦІВНИКІВ У ВИМУШЕНИХ ВІДПУСТКАХ становить -0,24 (був -0,23). У відсотковому розподілі значних змін не відбулось. Частка тих підприємств, на яких очікується зростання кількості працівників у вимушених відпустках, становить 1,7% (була 1,2%). Частка тих, хто вважає, що кількість таких працівників на їхньому підприємстві скоротиться, також майже не змінилась та становить 25,5% (була 25,1%). Частка тих, хто вважає, що жодних змін не відбудеться, становить 72,9% (було 73,7%).

Розмір. Показник мікропідприємств становить 0,03 та є найвищим. Дещо нижчим є значення для великих (-0,08) підприємств. Показники середніх (-0,28) та малих (-0,34) підприємств є суттєво нижчими.

Регіон. Показники очікувань для Сумської (0,14), Чернігівської (0,07) та Київської (0,05) областей є вищими та додатними. Показники Тернопільської (-1,00), Івано-Франківської (-0,94) та Львівської (-0,93) областей є найнижчими.

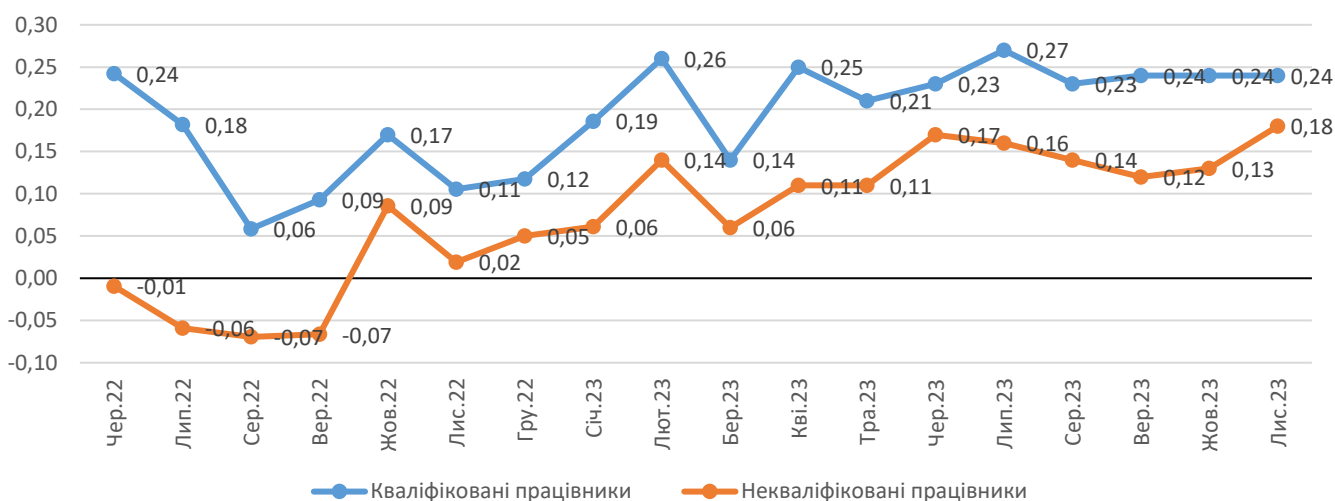
Галузь. Найвищим є показник очікувань щодо кількості працівників у вимушених відпустках для металообробки (0,13). Найнижчим є показник для харчової (-0,38) та легкої (-0,26) промисловості.

КВАЛІФІКОВАНІ ТА НЕКВАЛІФІКОВАНІ ПРАЦІВНИКИ

У листопаді 2023 року збільшились труднощі в пошуку некваліфікованих працівників, тоді як показник для кваліфікованих працівників залишається незмінним. Значення ІНДЕКСУ ТРУДНОЩІВ У ПОШУКУ КВАЛІФІКОВАНИХ ПРАЦІВНИКІВ становить 0,24 і показник не змінюється вже три місяці поспіль. Значення ІНДЕКСУ ТРУДНОЩІВ У ПОШУКУ НЕКВАЛІФІКОВАНИХ ПРАЦІВНИКІВ суттєво погіршилось, збільшившись із 0,13 до 0,18.

Частка керівників підприємств, які вказали на те, що кваліфікованих працівників важче знайти, істотно не змінилась та становить 27,7% (була 26,3%). Водночас, збільшилась частка тих, кому важче шукати некваліфікованих працівників, із 18,8% у жовтні до 22,6% у листопаді. Відсоток тих, кому легше знайти кваліфікованих працівників, істотно не змінився та становить 0,8% (був 1,9%), так само як і частка тих, кому легше шукати некваліфікованих працівників, яка становить 4,7% (була 5,3%). При цьому, частка тих, хто не відчуває жодних змін у пошуку кваліфікованих робітників, збільшилась із 70,5% до 72,9%, а для некваліфікованих працівників відсоток зменшився із 75,9% до 72,7%.

Рис. 29. Індеси змін кваліфікованих та некваліфікованих працівників

Кваліфіковані працівники

Розмір. Залежно від розміру підприємства показник є приблизно однаковим для великих (0,22), середніх (0,23) та малих (0,26) підприємств. Найважче шукати кваліфікованих працівників мікропідприємствам, показник яких є найвищим та становить 0,45.

Регіон. Зафіксовано суттєві регіональні відмінності на ринку праці. У регіональному розподілі найважче шукати кваліфікованих працівників у Чернігівській, Дніпропетровській та Житомирській (по 1,00 для кожної) областях. Найлегше кваліфікованих працівників знайти в Чернівецькій (-0,03) та Одеській (-0,04) областях.

Галузь. У галузевому розподілі менше складнощів із пошуком кваліфікованих працівників мають хімічна (0,21), харчова (0,24) та поліграфічна (0,25) галузі. Важче шукати кваліфікованих працівників для металообробки та машинобудування (по 0,42 для кожної галузі).

Некваліфіковані працівники

Розмір. Найлегше шукати некваліфікованих працівників малим (0,14), середнім (0,17) та великим (0,20) підприємствам. Індекс труднощів у пошуку некваліфікованих працівників для мікропідприємств є суттєво вищим та становить 0,30.

Регіон. У регіональному розподілі найлегше шукати некваліфікованих працівників у Чернівецькій (-0,160 та Сумській (-0,76) областях. Найбільші складнощі з пошуком некваліфікованих працівників у Чернігівській, Дніпропетровській та Житомирській (по 1,00 для кожної) областях.

Галузь. Найгірші показники щодо пошуку некваліфікованих працівників спостерігаються для деревообробної (0,33) промисловості, найнижчим є значення для хімічної (0,11) промисловості.

СПЕЦІАЛЬНА ЧАСТИНА ОПИТУВАННЯ

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ПІДПРИЄМСТВА

Проблеми ведення бізнесу під час війни

Головною перешкодою для бізнесу, пов'язаною з повномасштабним російським вторгненням, у листопаді 2023 року було **зростання цін на сировину та матеріали**. Ця проблема виходить на перше місце вже дев'ять місяців поспіль: як і з березня до жовтня 2023 року, у листопаді вона була найпоширенішою перешкодою для опитаного бізнесу.

Однак, починаючи з вересня, абсолютне значення цієї перешкоди було меншим ніж у попередніх хвилях цього опитування. У листопаді воно зменшилося ще більше: до 41% порівняно з 48% у жовтні. Тенденція до зменшення впливу зростання цін на опитаний бізнес відповідає сповільненню темпів інфляції загалом в Україні, яке спостерігається у 2023 році. Так, у листопаді 2023 року інфляція склала 5,1% у річному вимірі, тоді як у січні 2023 року дорівнювала 26%.

Небезпека для роботи, викликана повномасштабною війною, стала ще гострішою проблемою для опитаного бізнесу. У листопаді на неї скаржились 38% опитаного бізнесу, унаслідок чого вона вийшла на друге місце рейтингу перешкод. Таким чином, значення цієї проблеми повернулося практично до рівня вересня 2023 року після короткочасного зниження в жовтні (до 32%).

Практично однакові частки опитаних – 36% та 35% – у листопаді говорили про такі перешкоди, як **складнощі з перевезенням сировини або товарів територією України та брак робочої сили внаслідок призову або виїзду співробітників**. Значення цих перешкод зросло порівняно з попереднім місяцем: у жовтні на них вказувало дещо більше 30% опитаного бізнесу. У результаті цього, вони зайняли третє та четверте місця в рейтингу перешкод у листопаді.

На п'ятому місці цього рейтингу опинилася така перешкода, як **зменшення попиту на продукцію або послуги підприємств**, на яку вже три місяці поспіль скаржаться 33% респондентів. Шосте місце в рейтингу перешкод, спричинених повномасштабним російським вторгненням, у листопаді зайняли **перебої з електро-, водо- та теплопостачанням**, на які, як і місяць тому, вказали 28% підприємств.

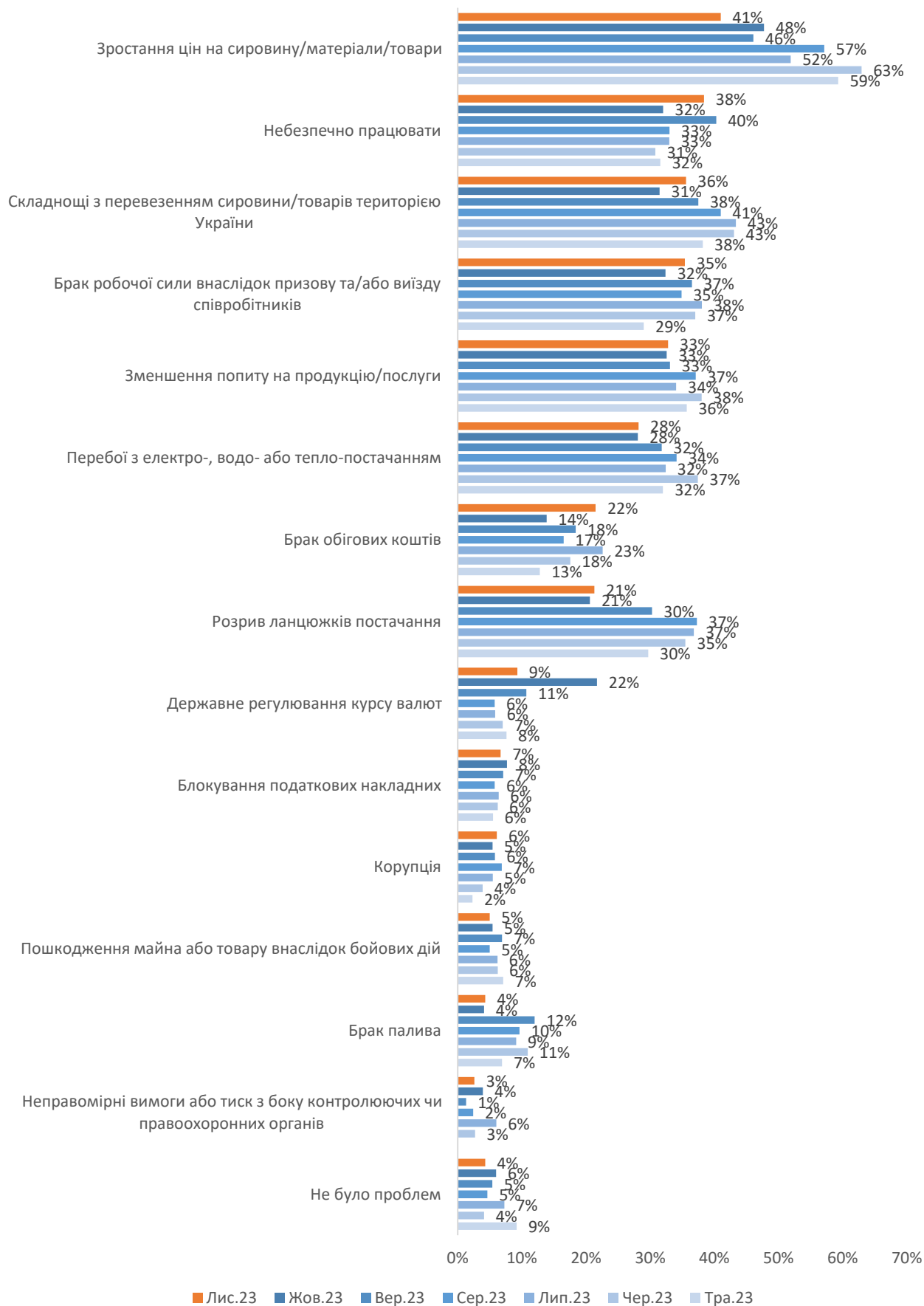
З невеликою різницею між собою сьоме та восьме місця зайняли проблеми **браку обігових коштів та розриву ланцюжків постачання**, про які в листопаді повідомили, відповідно, 22% та 21% респондентів. При цьому після деякого періоду відносного зменшення важливості проблеми браку обігових коштів (із серпня до жовтня вона була актуальна менше ніж для 20% підприємств) вона знову зросла, а проблема розриву ланцюжків постачання залишається на одному з найнижчих рівнів за весь період опитування вже два місяці поспіль.

Проблема **державного регулювання курсу валют** стала дев'ятою за значенням проблемою для бізнесу в листопаді. Частка підприємств, які про неї повідомили, знизилася до 9% після підвищення до 22% у жовтні, що могло бути викликано побоюваннями опитаного бізнесу щодо наслідків переходу Національного банку України до керованої гнучкості обмінного курсу, що відбулося наприкінці вересня 2023 року.

Блокування податкових накладних торкнулося 7% опитаних підприємств і зайняло десяте місце в рейтингу перешкод. Про такі перешкоди, як **корупція, пошкодження майна або товару внаслідок бойових дій, брак палива та неправомірні вимоги або тиск з боку контролюючих чи правоохоронних органів**, повідомили від 6% і менше підприємств. Крім цього, 4% підприємств, опитаних у листопаді 2023 року, сказали, що не зіштовхнулися з жодними проблемами.

Проблеми бізнесу різного розміру. Головна проблема для бізнесу в листопаді – зростання цін на сировину або матеріали – приблизно однаковою мірою вплинула на підприємства мікро-, малого та середнього розмірів: від 40% до 44% цих підприємств повідомили про цю перешкоду. Для великого бізнесу зростання цін було менш відчутним: на нього вказали 36% цих підприємств.

Рис. 30. Найважливіші проблеми для опитаного бізнесу

З іншого боку, великі підприємства частіше від підприємств менших розмірів говорили про те, що працювати небезпечно, а також про брак робочої сили через мобілізацію або виїзд співробітників. На ці перешкоди вказали, відповідно, 47% та 49% великих підприємств, тоді як серед менших підприємств ці частки не перевищили 37%.

Крім цього, 53% мікробізнесу в листопаді скаржилося на те, що перебої з електроенергією перешкоджають їхній діяльності. Це значно більше, ніж серед підприємств більших розмірів, де відповідні частки не перевищували 29%.

Проблеми бізнесу за галузями промисловості. У деревообробній галузі промисловості та в галузі металургії частіше ніж в інших вказали на найголовнішу проблему для опитаного бізнесу в листопаді 2023 року: зростання цін на сировину та матеріали (62% і 59% підприємств відповідно)³.

Проблема безпеки для роботи була найгострішою для галузі машинобудування (55%), а складнощі з перевезенням сировини або товарів територією України найбільше торкнулися хімічної промисловості (50%).

У галузях металургії і виробництва тканин, одягу та взуття частіше ніж в інших повідомляли про брак персоналу через його мобілізацію або виїзд (50% і більше опитаних), а про зменшення попиту найчастіше говорили представники галузі виробництва будівельних матеріалів (63%).

Проблеми бізнесу за регіонами. На зростання цін на сировину або матеріали найчастіше скаржиться опитаний бізнес Житомирської області (96% підприємств) та м. Києва (82%)⁴.

Про безпеку для роботи в листопаді найчастіше говорили в Дніпропетровській та Полтавській областях (по 95% підприємств), а також у Вінницькій (92%) і Київській (87%) областях.

Складнощі з перевезенням сировини чи готових товарів територією України найбільше турбують опитані підприємства в Запорізькій (70%) і Черкаській (63%) областях, а також у м. Києві (59%).

У Дніпропетровській, Житомирській та Чернівецькій областях зафіксовані найвищі частки бізнесу, що зіштовхнувся з браком робочої сили через повномасштабну війну (більше 70%).

Причини існування тіньової економіки

«Тіньова» частина економіки України, яка включає незадекларовану зайнятість та брак звітності з економічних операцій, зменшує надходження до державного бюджету. За оцінками Міністерства економіки України, протягом 2012 - 2021 років обсяг тіньової економіки складав від 30% до 36% від обсягу офіційного ВВП⁵. Як було зазначено в попередніх дослідженнях ІЕД, зменшення витрат за рахунок приховування доходів може бути однією зі стратегій, яку бізнес застосовує, зокрема, для пом'якшення економічних криз⁶.

У листопаді ІЕД запитав представників підприємств про те, що, на їхню думку, є основною причиною існування неформальної або тіньової економіки в Україні. Майже половина опитаних назвала такою причиною високі податки (45%)⁷. Такі фактори, як високий рівень корупції, звичка уникати сплати податків та недовіра до того, як використовуються кошти платників податків, назвали дуже близькі за розміром частки опитаного бізнесу: від 28% до 30%. Значно менше опитаних – 17% – вважають, що складні адміністративні процедури можуть схилити бізнес до ухилення від податків. І дуже мала частка опитаних (6%) розглядає

³ У цьому аналізі не розглядаються підприємства галузей сільського господарства, будівництва, торгівлі та послуг, а також підприємства, що ввійшли до категорії «Інші виробництва».

⁴ До порівняння не включено регіони, у яких не були опитані підприємства. Детальніше див. розділ «Вибірка».

⁵ Міністерство економіки. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні у 2021 році <https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=74e86de5-126a-4849-94d5-7d4ea048e4b8>

⁶ Україна проти корупції: економічний фронт. Економічна оцінка антикорупційних заходів у 2014 - 2018 рр. Аналітична доповідь. Київ – 2018

http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_papers/IER/2018/Anticorruption_%20Report_Ukr_.pdf

⁷ Респонденти могли вибрати декілька варіантів відповіді.

тіньову економіку як стратегію в конкурентній боротьбі, яка дозволяє підприємствам не програвати конкурентам або мати перевагу перед ними.

Рис. 31. Причини існування «неформальної» або «тіньової» економіки в Україні, на думку опитаних підприємств

Розмір. Що меншим є розмір підприємства, тим частіше їхні представники називають складні адміністративні процедури при веденні бізнесу однією з причин існування тіньової економіки в Україні. Таку думку висловили 13% представників великих підприємств, і ця частка зростає до 26% серед респондентів, що представляють мікропідприємства. З іншого боку, у мікробізнесі існування тіньової економіки рідше пов'язують зі звичкою уникати сплати податків. Так, серед представників мікропідприємств цю причину назвали 12% опитаних, тоді як серед представників малого, середнього і великого бізнесу – 31% - 32%.

Галузь. Половина або більше представників таких галузей, як металургія, хімічна промисловість, виробництво будівельних матеріалів та харчова промисловість, вважають високі податки однією з причин існування тіньової економіки. Це більше ніж в інших галузях промисловості. Високий рівень корупції таким фактором найчастіше вважають представники поліграфічної промисловості (46%), звичку уникати сплати податків – представники хімічної промисловості (36%), а недовіру до того, як використовуються бюджетні кошти, – представники галузі машинобудування (36%).

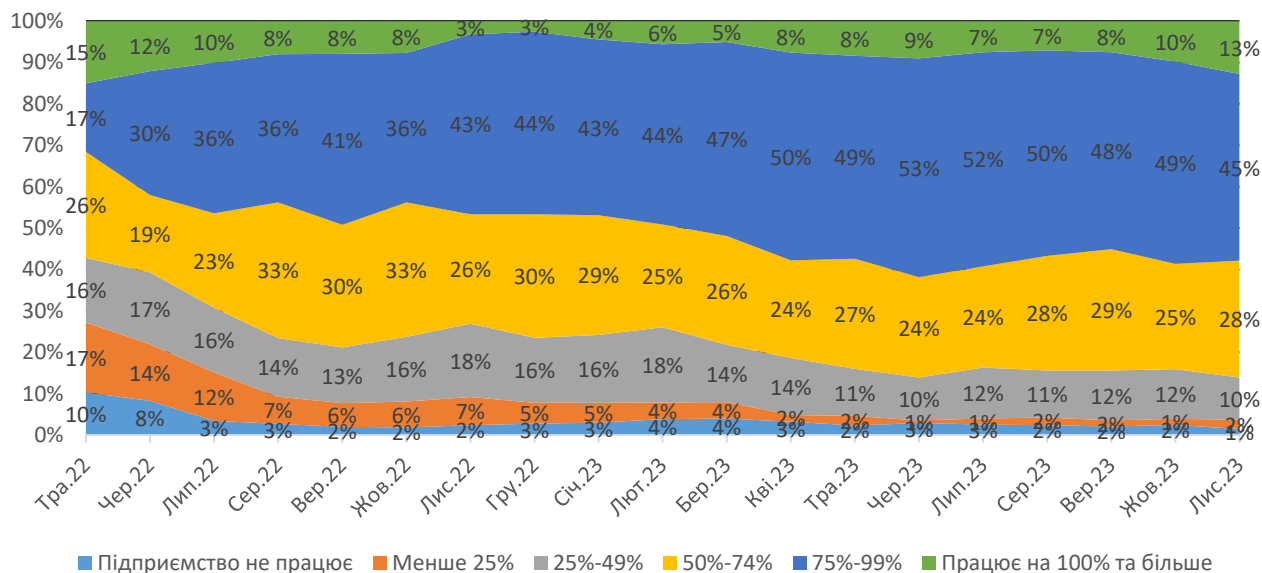
Регіон. Представники підприємств, розташованих у Дніпропетровській та Житомирській областях, частіше від інших вказують високі податки серед причин існування тіньової економіки в Україні (95% та 96% відповідно). Також на цю причину часто вказують у Полтавській області (79%). Також Дніпропетровська та Полтавська області вирізняються найвищими частками респондентів, які бачать причину існування тіньової економіки у високому рівні корупції (95% та 84% відповідно).

Вплив війни на завантаження виробничих потужностей/обсяги виробництва

У листопаді 2023 року показник завантаження виробничих потужностей залишився майже на рівні жовтня. У жовтні 13% підприємств повідомили, що працюють на повну потужність (100% і більше), що трошки вище ніж попереднього місяця (10%). Окрім цього, це найвищий показник від весни 2022 року. Водночас, частка підприємств, які працюють майже на повну потужність (75% - 99%), становила 45% (48% у вересні та 49% у жовтні). У результаті, сумарна частка підприємств, які працюють майже на повну та повну потужність, становила 58% (у липні – 59%, серпні – 57%, вересні – 55% та 59% у жовтні). Для порівняння, відповідний показник був найвищим за всі хвили опитування в червні – 62%. Таким чином, у сумі ситуація майже на рівні попередніх місяців, однак зростання частки підприємств, які працюють на повну потужність, може бути сигналом щодо відновлення.

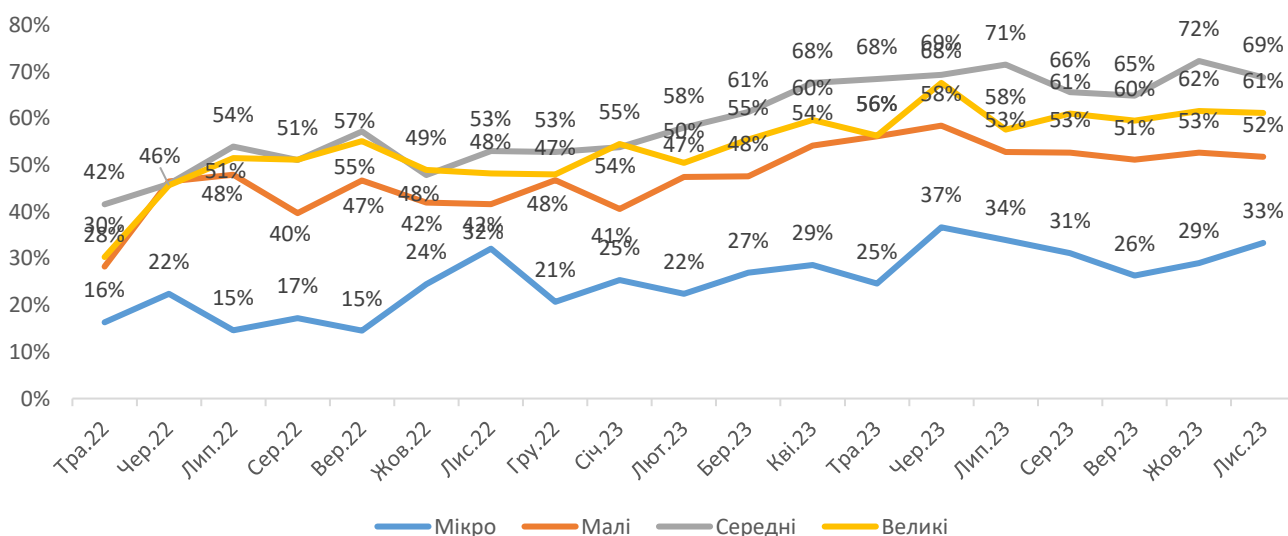
У листопаді 1% опитаних підприємств повідомив про припинення своєї діяльності впродовж війни. Цей показник продовжував залишатися низьким із липня 2022 року, у діапазоні 2% – 4%. Також залишається низькою частка підприємств, які працюють на рівні менше ніж 25% від довоєнних обсягів виробництва, лише 2% у листопаді (1% у жовтні). Окрім цього, 10% підприємств працювали в листопаді на рівні 25% - 49% довоєнних виробничих потужностей (12% у жовтні). **У підсумку, у листопаді лише 14% підприємств працювали менше ніж на половину потужності або не працювали, порівняно з довоєнним часом.**

Рис. 32. Вплив війни на роботу підприємств (% опитаних)

Результати бізнесу різного розміру. Середній бізнес продовжує демонструвати найкращий темп відновлення виробництва. На майже повну та повну потужність порівняно з довоєнним періодом працювало в листопаді 69% середніх підприємств, що залишається одним із найвищих показників для середнього бізнесу за всі хвили опитування (наприклад, було 72% у жовтні). Водночас, відповідний показник майже не змінився для великого бізнесу – 61% у листопаді проти 62% у жовтні. Частка малих підприємств, які працювали майже на повну та повну потужність, теж змінилася лише незначною мірою – із 53% у жовтні до 52% у листопаді. Для мікробізнесу показник залишається на низькому рівні, але саме мікропідприємства продемонстрували найбільше відновлення – із 26% у вересні до 29% у жовтні та 33% у листопаді.

Рис. 33. Частка підприємств, які працюють майже на повну та повну потужність (75 – 99%, 100% та більше) порівняно з довоєнним періодом (за розміром підприємств, %)

Станом на листопад 2023 року не працювали 7% представників мікробізнесу, що вдвічі краще за показник жовтня (15%). Для порівняння, великий та середній бізнес повністю відновив роботу - не працювало 0% опитаних у листопаді. Серед малих підприємств не відновили роботи 2% опитаних. Таким чином, **мікробізнес залишається більш чутливим до викликів воєнного часу.**

Результати бізнесу різних галузей. Харчова галузь залишається лідером із відновлення переробної промисловості. У листопаді 72% підприємств харчової галузі працювали майже на повну та повну потужність (73% у вересні). На другій сходинці завантаження легкої промисловості, яка традиційно залишається в трійці лідерів. При цьому відбулося зростання показника для галузі з 57% у жовтні до 60% у жовтні. Уперше в трійці лідерів машинобудівна галузь, у якій майже на повну та повну потужність у листопаді працювали 52% опитаних, що є найвищим результатом для галузі від початку опитування. Водночас, поліграфічна промисловість опустилися на четверту сходинку, а рівень завантаження потужностей зменшився з 62% у жовтні до 46% у листопаді. У металургії та металообробці ситуація суттєво покращилася, адже вдвічі зросла частка підприємств, які працювали на майже повну та повну потужність – із 16% у жовтні до 32% у листопаді. При цьому металургія продовжує залишатися серед трійки галузей, які мають найвищий рівень завантаження потужностей (також виробництво будматеріалів та деревообробка).

Рис. 34. Частка промислових підприємств, які працюють майже на повну та повну потужність (75 – 99%, 100% та більше) порівняно з довоєнним періодом, % опитаних за галузями

	Лип.22	Сер.22	Вер.22	Жов.22	Лис.22	Гру.22	Січ.23	Лют.23	Бер.23	Кві.23	Тра.23	Чер.23	Лип.23	Сер.23	Вер.23	Жов.23	Лис.23
Харчова промисловість	58	61	62	62	58	63	62	66	66	73	73	78	72	72	73	76	72
Легка промисловість	43	47	62	44	60	46	46	52	63	65	55	69	66	64	61	57	60
Машинобудування	33	33	40	32	51	33	37	46	39	43	30	47	38	39	32	43	52
Поліграфічна промисловість	57	53	61	53	75	54	33	50	58	62	60	71	64	57	43	62	46
Хімічна промисловість	32	25	38	11	27	25	35	36	30	42	42	36	35	43	35	39	39
Металургія та металообробка	26	26	20	10	13	17	23	24	22	20	29	27	26	10	10	16	32
Виробництво будматеріалів	11	13	39	33	29	25	14	14	15	30	38	38	44	41	31	27	31
Деревообробна промисловість	35	25	22	26	43	22	18	17	13	42	33	36	38	30	26	36	29

Результати за регіонами Як і під час попередніх хвиль опитування, майже на повну та повну потужність у жовтні продовжують працювати всі або майже всі підприємства Вінницької (100%), Івано-Франківської (100%), Львівської (100%), Одеської (100%), Полтавської (100%), Рівненської (100%) та Тернопільської (100%) областей.

Водночас, ситуація залишається найскладнішою в прифронтових Запорізькій та Харківській областях, у яких, відповідно, 0% та 10% підприємств працювали на високому рівні завантаження потужностей. Низький рівень завантаження також на підприємствах Кіровоградської (36%), Сумської (35%), Черкаської (37%), Хмельницької (35%) областей, а також міста Києва (36%). Таким чином, проблеми з відновленням залежать не лише від географічного розташування бізнесу та близькості до лінії фронту, а й від логістичних, енергетичних та інших викликів, які дещо відрізняються за регіонами.

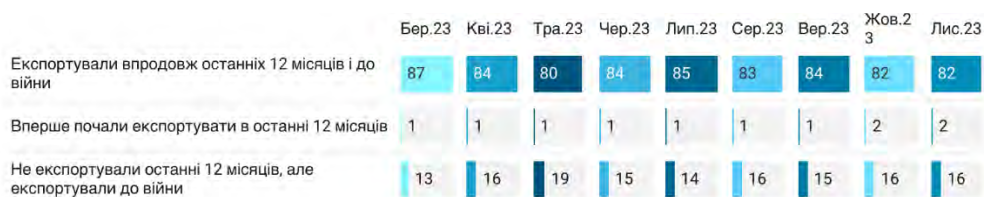
ВПЛИВ ВІЙНИ НА ЕКСПОРТНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

У рамках дев'ятнадцятої хвилі опитування зафіксовано **61% опитаних (серед тих, які змогли дати відповідь), що були або є експортерами.** Водночас, 38% підприємств ніколи не мали експорту, а близько 1% (лише 4 респонденти) не змогли дати відповіді на запитання.

Станом на листопад 2023 року серед експортерів **82% опитаних вказали, що експортували до війни, а також продовжували експортувати впродовж останніх 12-ти місяців.** Ще 2% підприємств уперше розпочали експортувати саме під час війни (упродовж останніх 12-ти місяців). Водночас 16% підприємств експортували до початку війни, але не мали експорту впродовж останніх 12-ти місяців. Тобто, у листопаді відсутні зміни

порівняно з жовтнем. Український бізнес досягнув певної планки відновлення експортної діяльності, адже частина бізнесу не може побороти нові виклики для відновлення експорту.

Рис. 35. Вплив війни на експортну діяльність (% опитаних експортерів)

Результати бізнесу різного розміру. За результатами листопада, знову зафіксовано закономірність щодо стану експортної діяльності залежно від розміру підприємства. Серед мікробізнесу 33% підприємств, які експортували до війни, але не мали експортної діяльності впродовж останніх 12-ти місяців. При цьому ситуація серед мікробізнесу погіршилася порівняно з жовтнем – показник зменшився з 31% до 33%. Також висока частка підприємств, які не можуть відновити експорту, серед малого бізнесу – 31%. Дещо краща ситуація серед середніх експортерів – 11% опитаних не експортували останні 12 місяців. Найкраща ситуація серед великого бізнесу, у якого відповідний показник становив 10%. Таким чином, великий бізнес традиційно є лідером із відновлення експортної діяльності.

Рис. 36. Частка експортерів, які не експортували впродовж останніх 12-ти місяців, за розміром підприємств (% опитаних експортерів)

Результати бізнесу за галуззю. Отримані дані вказують, що дотепер найбільш складна ситуація з відновленням експорту залишається в галузі виробництва будівельних матеріалів. Зокрема, 64% підприємств галузі експортували до війни, але не мали експорту впродовж останніх 12-ти місяців. Ситуація суттєво погіршилася порівняно з жовтнем (55%), хоча спостерігалось покращення в попередні два місяці. Також складна ситуація в металургії (відповідний показник становить 28%) та машинобудуванні (31%). На противагу цьому, найкраща ситуація в деревообробній промисловості та в хімічній промисловості, у яких, відповідно, 8% та 10% підприємств не мали експорту впродовж останніх 12-ти місяців, хоча експортували до війни. У харчовій промисловості показник залишається на рівні попередніх місяців – 15%.

Рис. 37. Частка експортерів, які не експортували впродовж останніх 12-ти місяців, за галуззю промисловості (% опитаних експортерів)

Результати за регіонами. Упродовж усіх хвиль щомісячного опитування доступні дані не дозволяють зробити висновки щодо чітких регіональних закономірностей через недостатню наповнюваність підвбірок в окремих областях. Однак в окремих регіонах усі підприємства (серед тих, хто зміг дати відповідь) відновили експорт, зокрема в Вінницькій, Івано-Франківській, Львівській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Тернопільській та Чернігівській областях. Найскладніша ситуація залишається в Дніпропетровській та Житомирській областях, у яких відповідно 69% та 63% не мали експорту впродовж останніх 12-ти місяців, хоча мали його до війни.

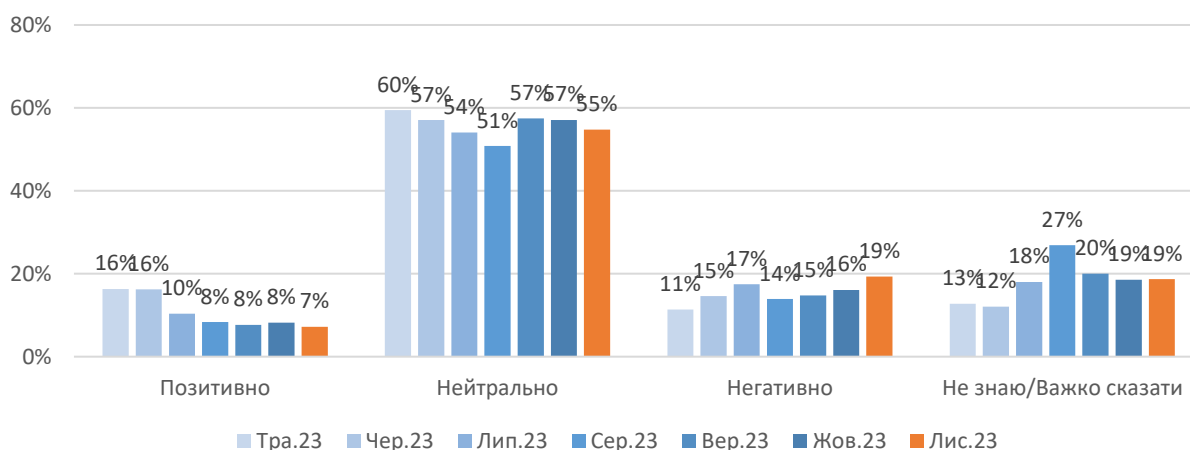
ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА

Оцінка державної політики з підтримки бізнесу

У листопаді 2023 року частка позитивних оцінок державної політики щодо підтримки бізнесу склала 7%, що незначно відрізняється від відповідної частки у жовтні (8%). Рівень позитивних оцінок цієї політики вже три місяці поспіль залишається найнижчим за весь період цього дослідження, перша хвиля якого була проведена в травні 2022 року.

Частка негативних оцінок цієї політики зросла з 16% у жовтні до 19% у листопаді – це найвищий показник негативних оцінок у 2023 році. Частка нейтральних оцінок державної політики з підтримки бізнесу дещо зменшилася з 57% у жовтні до 55% у листопаді, а частка респондентів, які не змогли поставити оцінку державній політиці з підтримки бізнесу, склала 19% – стільки ж, як і в попередньому місяці.

Рис. 38. Оцінка державної політики з підтримки бізнесу

Оцінка державної політики з підтримки бізнесу за розміром бізнесу. На фоні низького рівня позитивних оцінок державної політики з підтримки бізнесу в цілому представники великих та середніх підприємств дещо частіше ставили такі оцінки (на рівні 9% - 10%), ніж респонденти з мікро- та малого бізнесу.

Натомість у малому бізнесі державну політику з підтримки бізнесу оцінюють негативно частіше ніж в інших групах за розміром. Тут відповідна частка опитаних склала 24%. Також представники малих підприємств частіше від інших не змогли оцінити цю політику (27%).

Оцінка державної політики з підтримки бізнесу за сектором. Найчастіше позитивні оцінки державній політиці з підтримки бізнесу ставлять представники галузі виробництва будівельних матеріалів (16%), поліграфії (15%) та деревообробної промисловості (14%)⁸.

⁸ У цьому аналізі не розглядаються підприємства галузей сільського господарства, будівництва, торгівлі та послуг, а також підприємства, що ввійшли до категорії «Інші виробництва».

З іншого боку, найвища частка негативних оцінок цієї політики зафіксована серед представників машинобудування (49%). Негативні оцінки досить поширені і в галузі виробництва будівельних матеріалів (38%).

Оцінка державної політики з підтримки бізнесу за регіоном. Найвищий рівень позитивних оцінок державної політики з підтримки бізнесу в листопаді 2023 року зафіксовано в Запорізькій, Черкаській та Чернігівській областях (по 20% респондентів)⁹.

Разом із цим, найбільші частки негативних оцінок серед бізнесу Вінницької, Дніпропетровської, Житомирської та Сумської областей і м. Києва (більше 40%).

Ключові цілі державної політики

Говорячи про те, якими мають бути ключові цілі державної політики, більшість представників бізнесу, опитаних у листопаді, (73%) назвали мобілізацію ресурсів та зусиль для перемоги. Наступним найпоширенішим пріоритетом, з точки зору учасників опитування, є створення сприятливих умов для розвитку бізнесу: цю ціль обрали 54%.

Для опитаних представників бізнесу досить важливими є рівні можливості для всіх громадян – 30% вважають, що це має бути ціллю державної політики. Зменшення бідності як ціль державної політики підтримало менше респондентів: 24%, а скорочення різниці між багатими та бідними стало найменш поширеним варіантом з підтримкою на рівні 11%.

Рис. 39. Якими мають бути ключові цілі державної політики, на думку бізнесу

Розмір. Представники великого бізнесу особливо часто говорять про те, що держава повинна мобілізувати ресурси та зусилля для перемоги: серед них цю ціль озвучили 88% опитаних порівняно з 70% або менше представників бізнесу менших розмірів. Також представники великих та середніх підприємств частіше від представників мікро- та малих підприємств говорять про необхідність створення сприятливих умов для розвитку бізнесу: серед них ця ціль важлива для 63% та 58% респондентів відповідно. Варто також зазначити, що представники мікробізнесу частіше від інших вважають за потрібне скоротити різницю між багатими та бідними (19%), але рідше порівняно з іншими називають серед ключових цілей політики зменшення бідності (9%).

Галузь. Про необхідність мобілізації державою ресурсів та зусиль для перемоги найчастіше говорять представники хімічної промисловості, машинобудування та галузі виробництва будівельних матеріалів (більше 80%). У секторі металургії спостерігається особливо висока частка опитаних, які бачать роль держави

⁹ До порівняння не включено регіони, у яких не були опитані підприємства. Детальніше див. розділ «Вибірка».

у створенні сприятливих умов для розвитку бізнесу (86%), а представники харчової промисловості частіше від інших вважають важливою ціллю державної політики зменшення бідності (29%).

Регіон. Усі представники підприємств, розташованих у Вінницькій, Дніпропетровській, Житомирській, Закарпатській, Полтавській і Харківській областях, а також більше 90% представників підприємств у Київській, Кіровоградській, Черкаській та Чернівецькій областях назвали серед ключових цілей державної політики мобілізацію ресурсів та зусиль для перемоги. Ці частки більші ніж в інших областях, охоплених цим опитуванням. Про необхідність створення сприятливих умов для розвитку бізнесу найчастіше говорять респонденти в Дніпропетровській, Житомирській, Київській, Полтавській та Рівненській областях (більше 80%), а про надання всім рівних можливостей – у Закарпатській області (100% опитаних).

МЕТОДОЛОГІЯ ОПИТУВАННЯ

У цьому звіті представлено результати дев'ятого нового щомісячного опитування підприємств «Український бізнес в умовах війни». Дані було зібрано за допомогою поєднання декількох методів збору даних: телефонне інтерв'ю представників бізнесу із внесенням відповідей до онлайн-форми інтерв'юерами та, у невеликій кількості випадків, самостійне заповнення онлайн-форми представниками підприємств, які під час попереднього телефонного контакту висловили бажання самостійно внести дані в онлайн-форму. Усі відповіді – і заповнені респондентами самостійно, і надані інтерв'юерам телефоном – було зібрано в одній базі даних. Після завершення опитування експерти ІЕД провели контроль та очищення даних і проаналізували відповіді.

У цьому опитуванні, зокрема, ми продовжуємо вивчати показники ділового клімату та кон'юнктури, які досліджує ІЕД у щоквартальних опитуваннях промислових підприємств у рамках проєкту «Ділова думка». Це, зокрема, показники, які в числовому вимірі показують зміни з місяця в місяць таких важливих для бізнесу показників, як обсяги виробництва та реалізації, обсяги експорту, запаси сировини та матеріалів, кількість нових замовлень та інших, а також очікування бізнесу щодо їх змін у наступні три та шість місяців.

Такі індекси обчислюють за єдиною методологією. Ми зараховуємо відповіді як +1, коли підприємство відповідає, що показник збільшився, 0, якщо він не змінився, і -1, якщо він зменшився, а результат є балансом між позитивними та негативними відповідями. Наприклад, якщо зі ста респондентів двадцять вказали на зростання виробництва, п'ятдесят респондентів – на його скорочення, і тридцять зазначили, що все залишилося без змін, то відповідне значення індексу буде -0,30. Додатне (від'ємне) значення індексу означає, що частка підприємств, на яких зросло виробництво, є більшою (меншою) ніж кількість тих, на яких виробництво скоротилось. Для більш точного заміру на рівні мікроданих відбувається зважування кожної відповіді з урахуванням розміру підприємства за кількістю працівників.

За допомогою таких індексів можна відстежувати динаміку змін цих показників, порівнювати їх у часі та швидко оцінювати загальний напрямок змін умов для ведення бізнесу та ситуації на підприємствах.

Польовий етап опитування тривав із 17 до 30 листопада 2023 року.

ВИБІРКА

Усього в дев'ятнадцятій хвилі було опитано 539 підприємств. Вони розташовані у Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Закарпатській, Запорізькій, Житомирській, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській, Львівській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Харківській, Хмельницькій, Черкаській, Чернівецькій, Чернігівській областях та в місті Києві. У кожному з цих регіонів було опитано від 15-ти до 44-ох підприємств¹⁰.

Більшість вибірки склали промислові підприємства – 505 підприємств або 94% вибірки. Серед них переважають підприємства харчової промисловості, легкої промисловості та машинобудування. До сфери сільського господарства належать чотири опитаних підприємства (0,7% вибірки), до торгівлі – 19 (3,5% вибірки). Вісім підприємств або 1,5% вибірки працюють у сфері послуг, і три підприємства (0,6%) належать до галузі будівництва.

Серед опитаних підприємств є підприємства різних розмірів, які визначаються за кількістю працівників. Із них мікропідприємств (до 10-ти працівників включно) – 57 або 11% вибірки, малих (від 11-ти до 50-ти працівників) – 172 або 32% вибірки, середніх (від 51-го до 250-ти працівників) – 189 або 35% вибірки, і великих (більше ніж 250 працівників) – 121 або 22% вибірки.

¹⁰ В опитуванні зазначалась область, у якій знаходилося підприємство на час проведення опитування.

Додаток 1. Вибрані результати опитування в цифрах

Вибірка

Розмір підприємств

	Кількість	Частка вибірки
Мікро-	57	11%
Малі	172	32%
Середні	189	35%
Великі	121	22%
УСЬОГО	539	100%

Сектор/галузь промисловості

	Кількість	Частка вибірки
Сільське господарство	4	0,7%
Виробництво металу та металообробка	22	4%
Хімічна промисловість	28	5%
Машинобудування	33	6%
Деревообробна промисловість	21	4%
Виробництво будівельних матеріалів	32	6%
Харчова промисловість	183	34%
Легка промисловість	48	9%
Поліграфічна промисловість	13	2,4%
Інші виробництва	125	23%
Будівництво	3	0,6%
Торгівля	19	3,5%
Послуги	8	1,5%
УСЬОГО	539	100%

Показники діяльності підприємств та ділового середовища за розміром, індекс змін (листопад 2023)

	Усі	Мікро-	Малі	Середні	Великі
Виробництво	0,17	-0,13	-0,02	0,23	0,17
Очікувані зміни виробництва	0,36	0,09	0,35	0,37	0,36
Продажі	0,16	-0,18	-0,01	0,21	0,16
Очікувані зміни продажів	0,36	0,02	0,34	0,36	0,36
Експорт	0,09	-0,08	-0,21	0,12	0,09
Очікувані зміни експорту	0,30	0,24	0,17	0,30	0,30
Дебіторська заборгованість	-0,14	-0,13	-0,28	-0,16	-0,14
Очікувані зміни дебіторської заборгованості	-0,25	-0,12	-0,39	-0,25	-0,25
Кредиторська заборгованість	-0,16	-0,14	-0,29	-0,15	-0,16
Очікувані зміни кредиторської заборгованості	-0,25	-0,13	-0,35	-0,26	-0,25
Податкова заборгованість	-0,24	-0,08	-0,34	-0,21	-0,24
Очікувані зміни податкової заборгованості	-0,26	-0,13	-0,36	-0,28	-0,26

	Усі	Мікро-	Малі	Середні	Великі
Запаси сировини	0,10	-0,04	0,02	0,12	0,10
Очікувані зміни запасів сировини	0,24	0,00	0,19	0,27	0,24
Запаси готової продукції	-0,20	0,02	-0,30	-0,24	-0,20
Очікувані зміни запасів готової продукції	-0,28	-0,18	-0,38	-0,34	-0,28
Нові замовлення	0,13	-0,11	0,00	0,16	0,13
Очікувані зміни нових замовлень	0,37	0,08	0,33	0,39	0,37
Ціни на сировину та матеріали	0,27	0,36	0,31	0,24	0,27
Ціни на сировину та матеріали очікування	0,16	0,25	0,12	0,14	0,16
Ціни на готову продукцію (відпускні ціни)	0,25	0,35	0,26	0,25	0,25
Ціни на готову продукцію (відпускні ціни) очікування	0,15	0,26	0,12	0,12	0,15
Кількість працівників	-0,09	-0,07	-0,11	-0,07	-0,09
Очікувані зміни кількості працівників	-0,03	-0,02	-0,06	-0,02	-0,03
Кількість працівників у вимушених відпустках	-0,19	0,00	-0,24	-0,25	-0,19
Очікувані зміни кількості працівників у вимушених відпустках	-0,24	0,03	-0,34	-0,28	-0,24
Кваліфіковані працівники	0,24	0,45	0,26	0,23	0,24
Некваліфіковані працівники	0,18	0,30	0,14	0,17	0,18
Оцінка фінансово-економічної ситуації	-0,08	-0,23	-0,20	-0,04	-0,08
Очікувані зміни фінансово-економічної ситуації	0,31	0,15	0,35	0,33	0,31
Оцінка ділового середовища	-0,07	-0,29	-0,19	-0,03	-0,07
Очікувані зміни ділового середовища	0,31	0,11	0,32	0,37	0,31
Чи плануєте Ви розширити діяльність свого підприємства протягом найближчих двох років?	0,16	0,34	0,16	0,07	0,16
Як Ви оцінюєте фінансово-економічне становище Вашого підприємства в поточному місяці порівняно з аналогічним періодом минулого 2022 року?	0,54	0,19	0,47	0,59	0,54

Показники діяльності підприємств та ділового середовища за галуззю промисловості, індекс змін (вересень 2023)

	Усі	Виробництво металу та металообробка	Хімічна промисловість	Машинобудування	Деревообробна промисловість
Виробництво	0,17	-0,36	0,07	0,12	-0,24
Очікувані зміни виробництва	0,36	-0,09	0,19	0,29	0,10
Продажі	0,16	-0,32	0,11	0,09	-0,19

	Усі	Виробництво металу та металообробка	Хімічна промисловість	Машинобудування	Деревообробна промисловість
Очікувані зміни продажів	0,36	-0,14	0,15	0,21	0,05
Експорт	0,09	-0,15	0,20	-0,23	-0,42
Очікувані зміни експорту	0,30	0,00	0,09	-0,06	0,00
Дебіторська заборгованість	-0,14	-0,09	-0,08	0,03	-0,15
Очікувані зміни дебіторської заборгованості	-0,25	-0,14	-0,24	-0,15	-0,16
Кредиторська заборгованість	-0,16	-0,05	-0,08	-0,03	-0,10
Очікувані зміни кредиторської заборгованості	-0,25	-0,10	-0,24	-0,15	-0,16
Податкова заборгованість	-0,24	-0,06	-0,14	-0,16	-0,06
Очікувані зміни податкової заборгованості	-0,26	0,00	-0,23	-0,24	-0,12
Запаси сировини	0,10	-0,05	0,00	-0,03	-0,14
Очікувані зміни запасів сировини	0,24	0,05	0,07	-0,04	0,05
Запаси готової продукції	-0,20	0,05	-0,24	-0,14	-0,22
Очікувані зміни запасів готової продукції	-0,28	0,00	-0,11	-0,14	-0,06
Нові замовлення	0,13	-0,32	0,00	0,00	-0,10
Очікувані зміни нових замовлень	0,37	-0,14	0,17	0,24	0,20
Ціни на сировину та матеріали	0,27	0,18	0,18	0,44	0,29
Ціни на сировину та матеріали очікування	0,16	0,11	0,18	0,50	0,05
Ціни на готову продукцію (відпускні ціни)	0,25	0,09	0,25	0,38	0,19
Ціни на готову продукцію (відпускні ціни) очікування	0,15	0,05	0,21	0,54	0,10
Кількість працівників	-0,09	-0,05	-0,07	-0,06	-0,05
Очікувані зміни кількості працівників	-0,03	-0,10	-0,12	0,04	0,05
Кількість працівників у вимушених відпустках	-0,19	-0,06	-0,04	0,04	-0,06
Очікувані зміни кількості працівників у вимушених відпустках	-0,24	0,13	0,00	-0,14	-0,12
Кваліфіковані працівники	0,24	0,42	0,21	0,36	0,37
Некваліфіковані працівники	0,18	0,28	0,11	0,27	0,33
Оцінка фінансово-економічної ситуації	-0,08	-0,62	-0,21	-0,15	-0,14
Очікувані зміни фінансово-економічної ситуації	0,31	-0,16	0,09	0,32	0,11
Оцінка ділового середовища	-0,07	-0,48	-0,12	-0,36	-0,10
Очікувані зміни ділового середовища	0,31	-0,26	0,04	0,15	0,18
Чи плануєте Ви розширити діяльність свого підприємства протягом найближчих двох років?	0,16	0,38	0,11	0,17	0,14
Як Ви оцінюєте фінансово-економічне становище Вашого підприємства в поточному місяці порівняно з аналогічним періодом минулого 2022 року?	0,54	0,00	0,70	0,16	0,29

	Усі	Виробництво будматеріалів	Харчова промисловість	Легка промисловість	Поліграфічна промисловість
Виробництво	0,17	-0,37	0,20	0,58	0,46
Очікувані зміни виробництва	0,36	-0,19	0,54	0,46	0,15
Продажі	0,16	-0,41	0,20	0,50	0,46
Очікувані зміни продажів	0,36	-0,22	0,55	0,46	0,15
Експорт	0,09	-0,27	0,10	0,41	-0,25
Очікувані зміни експорту	0,30	-0,11	0,47	0,26	-0,14
Дебіторська заборгованість	-0,14	-0,38	-0,18	-0,24	0,25
Очікувані зміни дебіторської заборгованості	-0,25	-0,32	-0,29	-0,39	0,08
Кредиторська заборгованість	-0,16	-0,38	-0,20	-0,24	0,09
Очікувані зміни кредиторської заборгованості	-0,25	-0,32	-0,29	-0,37	0,00
Податкова заборгованість	-0,24	-0,36	-0,29	-0,23	-0,13
Очікувані зміни податкової заборгованості	-0,26	-0,30	-0,33	-0,34	0,00
Запаси сировини	0,10	-0,04	0,20	0,26	0,00
Очікувані зміни запасів сировини	0,24	-0,06	0,36	0,22	-0,08
Запаси готової продукції	-0,20	-0,29	-0,23	-0,25	0,00
Очікувані зміни запасів готової продукції	-0,28	-0,16	-0,39	-0,37	-0,20
Нові замовлення	0,13	-0,34	0,16	0,50	0,38
Очікувані зміни нових замовлень	0,37	-0,23	0,56	0,43	0,15
Ціни на сировину та матеріали	0,27	0,22	0,23	0,49	0,31
Ціни на сировину та матеріали очікування	0,16	0,04	0,16	0,10	0,08
Ціни на готову продукцію (відпускні ціни)	0,25	0,22	0,22	0,45	0,54
Ціни на готову продукцію (відпускні ціни) очікування	0,15	-0,03	0,15	0,10	0,00
Кількість працівників	-0,09	-0,29	-0,04	-0,23	0,00
Очікувані зміни кількості працівників	-0,03	-0,27	-0,01	-0,02	0,00
Кількість працівників у вимушених відпустках	-0,19	-0,26	-0,31	-0,18	-0,20
Очікувані зміни кількості працівників у вимушених відпустках	-0,24	-0,08	-0,38	-0,26	-0,18
Кваліфіковані працівники	0,24	0,32	0,24	0,42	0,25
Некваліфіковані працівники	0,18	0,19	0,21	0,25	0,18
Оцінка фінансово-економічної ситуації	-0,08	-0,47	0,03	-0,10	-0,08
Очікувані зміни фінансово-економічної ситуації	0,31	0,07	0,42	0,31	0,25
Оцінка ділового середовища	-0,07	-0,28	0,02	-0,10	-0,15
Очікувані зміни ділового середовища	0,31	0,17	0,45	0,28	0,25

	Усі	Виробництво будматеріалів	Харчова промисловість	Легка промисловість	Поліграфічна промисловість
Чи плануєте Ви розширити діяльність свого підприємства протягом найближчих двох років?	0,16	0,09	0,11	0,29	0,43
Як Ви оцінюєте фінансово-економічне становище Вашого підприємства в поточному місяці порівняно з аналогічним періодом минулого 2022 року?	0,54	0,32	0,61	0,56	0,77

Вплив війни

Основні проблеми, із якими зіштовхується бізнес під час війни

Основні проблеми, із якими зіштовхується бізнес під час війни, за розміром бізнесу

	Усі	Мікро-	Малі	Середні	Великі
Зростання цін на сировину/матеріали/товари	41%	44%	40%	44%	36%
Небезпечно працювати	38%	37%	36%	36%	47%
Складнощі з перевезенням сировини/товарів територією України	36%	37%	30%	37%	41%
Брак робочої сили внаслідок призову та/або виїзду співробітників	35%	32%	31%	32%	49%
Зменшення попиту на продукцію/послуги	33%	40%	36%	30%	30%
Перебої з електро-, водо- та теплопостачанням	28%	53%	29%	20%	28%

Основні проблеми, із якими зіштовхується бізнес під час війни, за сектором

	Виробництво металу та металообробка	Хімічна промисловість	Машинобудування	Деревообробна промисловість
Зростання цін на сировину/матеріали/товари	59%	21%	33%	62%
Небезпечно працювати	41%	29%	55%	24%
Складнощі з перевезенням сировини/товарів територією України	36%	50%	42%	38%
Брак робочої сили внаслідок призову та/або виїзду співробітників	55%	29%	42%	29%
Зменшення попиту на продукцію/послуги	50%	39%	55%	48%
Перебої з електро-, водо- та теплопостачанням	36%	32%	58%	14%

Основні проблеми, із якими зіштовхується бізнес під час війни, за сектором (продовження)

	Виробництво будівельних матеріалів	Харчова промисловість	Легка промисловість	Поліграфічна промисловість
Зростання цін на сировину/матеріали/товари	47%	35%	54%	54%
Небезпечно працювати	16%	38%	29%	39%
Складнощі з перевезенням сировини/товарів територією України	44%	38%	31%	39%
Брак робочої сили внаслідок призову та/або виїзду співробітників	41%	32%	50%	8%
Зменшення попиту на продукцію/послуги	63%	26%	17%	39%
Перебої з електро-, водо- та теплопостачанням	31%	25%	25%	15%

Оцінка державної політики з підтримки бізнесу

Оцінка державної політики з підтримки бізнесу, за розміром бізнесу

	Усі	Мікро-	Малі	Середні	Великі
Позитивно	7%	7%	4%	9%	10%
Нейтрально	55%	53%	45%	61%	60%
Негативно	19%	21%	24%	15%	18%
Не знають/Не відповіли	19%	19%	27%	15%	12%

Оцінка державної політики з підтримки бізнесу, за сектором

	Виробництво металу та металообробка	Хімічна промисловість	Машинобудування	Деревообробна промисловість
Позитивно	9%	7%	6%	14%
Нейтрально	59%	57%	33%	43%
Негативно	18%	21%	49%	14%
Не знають/Не відповіли	14%	14%	12%	29%

Оцінка державної політики з підтримки бізнесу, за сектором (продовження)

	Виробництво будівельних матеріалів	Харчова промисловість	Легка промисловість	Поліграфічна промисловість
Позитивно	16%	7%	8%	15%
Нейтрально	31%	56%	56%	62%
Негативно	38%	17%	19%	15%
Не знають/Не відповіли	16%	21%	17%	8%

Забезпеченість замовленнями

Забезпеченість замовленнями, за розміром бізнесу

	Усі	Мікро-	Малі	Середні	Великі
Менше 1 місяця	10%	32%	14%	5%	4%
1 - 2 місяці	51%	51%	60%	50%	39%
3 - 5 місяців	24%	11%	21%	30%	26%

	Усі	Мікро-	Малі	Середні	Великі
6 - 11 місяців	8%	6%	2%	8%	17%
12 місяців і більше	7%	0%	4%	7%	14%

Забезпеченість замовленнями, за сектором

	Виробництво металу та металообробка	Хімічна промисловість	Машинобудування	Деревообробна промисловість
Менше 1 місяця	30%	0%	9%	10%
1 - 2 місяці	35%	52%	66%	57%
3 - 5 місяців	20%	37%	16%	10%
6 - 11 місяців	15%	11%	6%	14%
12 місяців і більше	0%	0%	3%	10%

Забезпеченість замовленнями, за сектором (продовження)

	Виробництво будівельних матеріалів	Харчова промисловість	Легка промисловість	Поліграфічна промисловість
Менше 1 місяця	23%	8%	11%	0%
1 - 2 місяці	54%	48%	72%	46%
3 - 5 місяців	23%	32%	17%	46%
6 - 11 місяців	0%	7%	0%	8%
12 місяців і більше	0%	4%	0%	0%